

Ljubljanski

ZVON

LETO
X.

ZVEZEK
3.

1890

Vsebina 3. zvezka:

1. Jož. Cimperman: <i>Satura</i> , 13, 14	129
2. y.: <i>Nebu</i>	129
3. Fr. Gestrin: <i>Iz arhiva</i> . Povest. (Dalje.)	130
4. Dr. S. Šubic: <i>Nekaj svete starine na nebu in na zemlji</i> (Konec)	139
5. Ivan Vrhovec: <i>Narodopisne posebnosti</i> (Konec)	146
6. Marica: <i>Iz življenja mlade umetnice</i> . Novela. (Dalje)	151
7. Anton Funtek: <i>Luči</i> , X	161
8. Evgen Lah: <i>Avstrijsko srednje šolstvo</i> . Statistična studija	162
9. Fr. Levec: <i>Davorin Trstenjak</i> †	166
10. Fr. Levec: <i>Priloge k Prešernovemu životopisu</i>	175
11. Dr. Jakob Sket: <i>Odgovor na F. Lendovickove opazke</i> (Dalje.)	181
12. Listek: <i>Mihael Žolgar</i> †. — <i>Davorin Trstenjak</i> †. — <i>Jurčičevi zbrani spisi</i> . — <i>Hrvaška književnost</i> . — <i>Jugoslovenska akademija</i> . — <i>Ignaz Orožen, das Decanat Rohitsch</i> . — „ <i>Hladka literarni</i> “. — <i>Cunini, il libro dell' Amore</i> .	186

Na znanje!

Z današnje številko je potekla naročnina četrletnim gg. naročnikom, katere prosimo, da jo blagoizvolijo ob pravem času ponoviti.

V prvih prihodnjih listih poleg mnogih krajsih člankov priobčimo daljšo zanimivo povest

„Zadruga“,

katero je našemu listu spisal g. prof. Josip Starč, in pa razpravo

„Stanley“,

v kateri nam g. prof. Fr. Orožen opisuje življenje, dogodke in odkritja velikega afrikankega potovalca.

Uredništvo.

Č. gg. ljubljanskim naročnikom.

Ker je »Narodna tiskarna«, ki po Ljubljani razpošilja naš list, preteklo leto večkrat menjavala svoje raznaševalce, pripetilo se je, da nekateri gg. naročniki naši niso redno prejeli »Ljubljanskega Zvona« in da jim tudi 1. št. tekočega letnika ni bila doposlana.

Vse takšne gg. naročnike prosimo prijazno, naj nam oprosté to neljubó pomoto, katere nismo zakrivali mi, ter nam nemudoma naznanió vsak nered, ki bi se v prihodnje še pripetil v tem oziru.

Upravništvo „Ljubljanskega Zvona“
v Ljubljani, na Dunajski cesti 15.

Ljubljanski

Vestnik

Leposloven in znanstven list.

Štev. 3.

V Ljubljani 1. sušca 1890.

Leto X.

Satura.

13.

Sloveti, slava, slaven, slavna, slóva
Zeló ste razveljavljena med nami,
Saj lóvoru pri nas je kakor slami
Pod ničem gólim cena že njegóva.

Nam to veljá, kar moč stori suróva,
Ne kar vzcvetè za vèščimi rokami,
In èe razumniki majó z glavami,
Zanièevanje, srd sta jim gotóva.

Otákov trdna rúšimo poslópja,
Da nežne si krpúcamo gradièe,
Po njih žedímo brez dejanja »slavni«.

A roka vstraši méča se in kópja,
Ko dom na vójno dúševno zaklièe —
Mirújte v gróbih, dédje starodavni!

14.

Cenil premalo tebe sem, èvrljarja,
Ki stvóru ni je tvojemu napake,
Da léhke delajo nogé korake
In kurje mi okó jih ne pokvarja.

Precenjal èesto pisca sem sušmarja,
A stidim zdaj budálosti se take,
Povzdigal nádte pevske sem bedake,
Zató me sodbe svoje biè udarja.

Pozabi, mojster-smólec moj, dobrotno,
Krivico storil tebi sem veliko:
Ti sam odtéhtaš »milih« sto poetov.

Nasmihanje že vidim blagohotno,
Zatorej ná pristójno lovoriko,
Namétek vrstam jednega sonetov!

Jož. Cimperman.

Nébu.

Módro nebó,
Gledaš na našo zemljó,
Gledaš goré,
Pólja in sinje morjé!

Lahnih da kril,
Tvoj da oblaèek bi bil:
Stráni okó
Jaz bi obraèal, nebó!

Kam, ne povém!
Gledalo ti bi potém
V óno mi vas,
Nášlo da nje bi obraz! y.

Iz arhiva.

Povest.

Spisal **Fr. Gestrin.**

(Dalje.)

IV.¹⁾

Pa je ni mladenke,
Kakor hči župánja,
Ki ko solnce luno
Vse deklíče mráči.

M. Valja vec.

Drugi dan je bila nedelja in dež je lil.

Lovro je prebil vse dopóludne v arhivu.

Časih, ko je beroč stare listíne, zatopil se v razna premišljevanja, vzplavala mu je še pred duševnimi očmi krasna podoba Koprivčeve soproge, a bledela in bledela je, kakor bledí oblaček na sinjem nebu, dokler se ne izgubi popolnoma.

Kmalu se je zatopil takó v svoje studije, da niti drugega misliti ni utegnil.

Seděč med starimi akti je bil srečen, zadovoljen. Duh njegov je nahajal v arhivu najboljše zabave in mladi učenjak ni čutil nikake potrebe, da ostavi tihi kotič.

Vetrec mu je nosil skozi omreženo okno z vrta vonjavo cvetic, ki se je spajala z duhom preperélega popirja, dihajočega žalostne in vesele dogodke, katere je v prešlih stoletjih zrl grad Kot in njega okolica.

Več dnij je prebil Kodràn v arhivu in Pavel ga je zaman pregovarjal, naj gré ž njim vsaj na vrt ali v park.

Toda čestokrat provzročajo najmalenkostnejši dogodki popolne preobrate v človeškem ravnanji.

¹⁾ V zadnjem listu sta se v to povest vrinili dve pomoti. Na 67. stráni v 10. vrsti od zgoraj je namesto »učitelj« brati »lekárnik« in na 78. stráni od zgoraj v 5. vrsti mora namesto »o gospé Ani« stati »o gospé Pavlini«.

Takó se je godilo tudi s Kodránom.

Bog védi, koliko dnij ali morda celó tednov bi bil še tičal v svojem zatišji, da ga ni nekega lepega popóluodne poiskal čitalniški sluga, star možek, čegar duh je razodeval, da se ne brani žganja, in mu prinesel naznanilo, da je čitalniški odbor nameravani izlet iz raznih vzrokov preložil na nedoločen čas.

Kodràn je prečital naznanilo in, ko je sluga odšél, segel je zopet po stari listini, katera je dolžila tedanjega lastníka v Kotu, da na skrivnem podpira luteranstvo in njega oznanjevalce. A čital ni listine več z ónim zanimanjem, nego prej. Čitalnično naznanilo mu je izvodilo misli na plano, v Lesnice, k župánovim . . .

Vstal je, šel v svojo sobo in skoro potem korakal po parku.

Pavla ni poiskal. Hotel je biti sam.

Hodil je po parku in dihal v sé sveži zrak. Nevedé je počasi zavil v lipov drevoréd.

Nad njim je šumelo listje óno tajinstveno vedno peto, a ne do-peto pesem, on pa je korakal pod drevjem in zrl prédse, kjer so po mahovitem poti trepetali solnčni žarki predirajoč skozi košato vejevje.

Takó korakajoč je dospel do málina.

Jedva pa je odzdravil Urhovemu »Hvaljen bodi Jezus Kristus«, zaropotal je izza ógla koléselj in obstal pred žago.

Lovro je pozdravil na lahko in hotel dalje.

»Dober dan, gospod doktor! Ali se nam hočete izogniti?« na-govorila ga je Olga stojèč na voznem stopálu, da se je videl konec nežnega čevljca.

»Nikakor, gospodičina!« oproščeval se je Kodrán in priskočil, da pomore déklici z vozá.

A skočila je že lahko kakor peresce na peščena tla.

V tem je stopil tudi nje sopotnik, oče župan, precèj obilen pet-desetnik, z vozá in vrgel vajeti Urhu, ki je spoštljivo pristopil s kučmo v róci.

»Moj papá! — Gospod doktor Lovro Kodrán!« predstavljala je Olga.

Kodràn se je odkril in stisnil ponujeno mu mesnáto roko žu-pánovo.

»Čul sem že o Vas, gospod doktor — izprezi konja in mero ovsa mu dáj! — čul sem že, da ste bili pri nas. A videl Vas doslej še nisem. Sevéda, vrnil sem se stoprav danes s Hrvaškega. Vina mi je jelo nedostajati, pa sem ga moral iti kupovat. Človek nima nikoli

mirú! Komaj sem bil domá, moral sem sèmkaj, da se nekaj pogovorim z Urhom radi desák.«

Pri tem se je župan obrnil, da gré v hišo.

»Jaz se izprehodim tačas, da se pogovorite, malo po drevorédu. Gospod doktor bode toli prijazen, da me sprémi, kaj ne da?« opomnila je Olga in takó ljubeznivo pogledala Kodrána, kakor doslej še nikdar ne.

Prijela se je njega roke in počasi sta odkorakala v drevoréd.

Lovretu je bilo nekako tesno pri srci, stopajočemu ob nežnem bitji pod gostim vejevjem stoletnih dreves.

Tásice so skakljale po grmičji in kósi so sedali v zeleno travo iskajoč si hrane. Od daleč se je čulo prepelikanje prepelice.

»Kakó lepó je tukaj!« vzkliknila je Olga. »Da bi utegnila in da bi ne bilo predaleč od dóma, vedno bi se izprehajala todi.«

Pogledala je Lovreta, a on je molčal. Nekaka čudna čustva so mu pojila dušo in beseda mu je zastajala v grlu.

Dogaja se često, da človek, ki se je delj časa ogibal družbe in bival sam záse, postane duševno, recimo, mlad, sanjarski, da se ga láčajo občutki, katerim bi se sicer sam posmehoval, občutki bolní, sentimentalni.

Lovro se je bil že davno iznebil óne mrvíce sentimentalnosti, kolikor je je poznal, ali vender je danes bolehal na tej bolezni, kakor zaljubljen gimnazijalec.

»Vi ste pač srečni, gospod Kodrán, (prvič ga je takó nagovorila) da imate to krasno izprehajališče takó blizu!«

»Srečen?« — in Lovro jo je pogledal z ironičnim nasmehom.

»Mari ne?«

»O tem nisem še utegnil preišljati, sem li zdaj srečen. — In čemu tudi? — Komur je usoda rano z železno peto poteptala najlepše cvetje upanja, ne čuti takó živo niti nje udarcev, niti nje dobrot, ako mu tudi óno cvetje znova vzklije in rodi zaželeni sad,« odgovoril je trpko.

»Vi ste žalostni, gospod doktor, kaj se Vam je zgodilo?« vprašala je Olga s sočutnim glasom.

Kodránu je segel ta glas v srce. Pogledal jo je ljubeznivo in se nasmehljajal.

»Slábo Vas kratkočasim, gospodičina, kaj ne? — Vender oprite mi! Časih me obidejo čudne misli. Godí se mi, kakor se je go-dilo nemškemu pesniku, ki je pel:

»Ich wandelte unter den Bäumen
Mit meinem Gram allein,
Da kam das alte Träumen . . .«

»Und schlich mir in's Herz hinein«, završila je Olga. »Ali pustiva te misli, sicer bodem še jaz tožna! Poglejte óno-le klópico; kakó prijetno se bóči grmovje nad njo!«

Izpustila je Kodránovo roko in odhitela na bližnjo klópico stoječo v mehki travi ob poti.

Doktor je stopil za njo.

»Ali ne čutite, gospod doktor, da se človek, bivajoč le nekaj hipov v prosti prirodi takó rekoč asimilirá ž njo? — Ko je vse okrog veselo, ko se vse smehlja in póje, prevzame tudi človeka radost . . .«

»Ali pa žalost —« segel ji je Kodrán v besedo.

Olga ga je pogledala, kakor bi ga hotela vprašati: »Ali hočeš koketirati s svojo sentimentalnostjo?«

»Dà, gospodičina, tudi žalost,« nadaljeval je Lovro. »Zavisni so pač vsi zunanji vtiski na nas od naše naravi. Človek se mi zdí podoben napeti struni: bij nánjo, kakor hočeš, vedno dobiš jednak glas iz nje.«

»Vi si torej mislite prirodo brezčutno, mrtvo?« vprašala je Olga.

»Kakeršna tudi je,« odgovoril je Kodrán. »Kakor zrkalo odseva nam óna le uprav naša čustva in . . .«

Olga je vzkriknila in skočila s klópice otresujé desnico.

»Kaj Vam je, gospodičina?« vprašal je Lovro preplašen.

»Kakó sem se prestrašila!« vzdihnila je déklica še vsa blede.

»Kje je neki?« in začela je iskati po tleh razbrskujé s solčnikom travo.

»Kaj? Kdo?« vpraševal je Kodrán še bolj plaho.

»Kakó sem bédasta, haha!« smijala se je Olga na ves glas.

»Pomislite: pajek mi je prilezel na róko, in prestrašila sem se takó. Kaj si bode te pač mislili? — Še otrok se nisem bala pajkov, a danes . . .«

Umolknila je in povescila očí na dróбно nožico, katero je gizdavo postavila izpod krila, da se je videla rdeča nogavica.

»Pajek prinaša srečo, pravijo,« omenil je Kodrán oddehnivši se od strahú in motrèč lepó vzbokano nogo njeno.

»Ali vérujete v vraže, gospod doktor?« vprašala je in povzdignila glavo.

»Nikakor ne, opomnil sem to kar mimogredé.«

Lovro se je nekoliko zardel.

»O, jaz pa verujem, popolnoma verujem, ker sem se že prepričala, da so istinite,« dejala je Olga in odtrgala marjetico ter ji puka peresce za perescem.

»Prepričali? — Dovólite, da dvojim o tem!« odvrnil je doktor. »Vender pa s tem ne tajim, da imajo tudi trezni duhovi časih slabe trenutke, v katerih se jih polastí vera v vraže.«

»Ako to imenujete slabe trenutke, bodisi! Povedati pa Vam moram, da imam jaz vselej takšen slab trenutek, kadar mi prileze pajek na róko,« odgovorila je Olga in zagnala izpukano marjetico stráni. »Velikokrat, ko sem ugledala táko živálcó, nastavljala sem sáma róko, da bi mi zlezla nánjo in prinesla srečo, ali navadno se je izognila.«

»Vi pa ste bili vender srečni,« omenil je Kodrán zadovoljno.

»Časih — ako se jasni hipi v življenji morejo imenovati sreča.«

»Sreča«, govoril je Lovro, »je relatiiven pojem, kateri se mi zdí popolnoma nepotreben v slovarji človeškega življenja. Najnesrečnejša stvar na svetu je po mojem mnenji človek. Vse drugo stvarstvo je že radi tega srečno, ker ne pozná sreče!«

Olga je molčala.

Hladen veter je zavèl. Solnce se je že skrivalo v ozki dolinici za hrib.

»Pozno je že. Treba se nama bode vrniti,« opomnila je Olga.

Lovro je krenil ž njo proti málinu ne odgovorivši ničesar.

»Ali danes, gospod doktor, morate k nam! Zanemarjali ste nas nekaj časa takó, da že več lepó ni bilo. Prisedete kar na naš voz, in takoj smo domá,« nadaljevala je Olga.

»Ako bode gospod papá zadovoljen, z veseljem,« odgovoril je Kodrán. »Res, da dolgo nisem bil pri Vas in sploh v trgu ne, a odvráčal me je od tega pôsel. Poslej pa, kakor vidim, moral bodem češče v Lesnice, ináče bi si mcrda nakopal še Vašo jezo, kar bi me gotovo hudó bolelo.«

»Res?« vprašala je Olga samoljubno. »Poglejte, zapreženo je že,« nadaljevala je hitro, »baš prav sva prišla.«

Voz je čakal res že pred málinom in oče župan je gledal nestrpno proti drevorédu, se li ne vrne njega hči.

Ako bi ne bilo Kodrána poleg nje, rekel bi ji bil morda kako trdo besedo, ali takó se je moral premagati na radost Olgi in na veliko nejevoljo sebi.

Sedli so v kolêselj, ki se je skoro ustavil pred župánovo hišo v Lesnicah.

Kodràn je šel na vrt in sédel k skrajni mizi pod širokovejnim kostanjem. Olga ga je spremila do tjâ.

»Dovôlite, takoj se vrnem,« in odpršela je lahno, kakor lastovica. Lovro je gledal za njó.

»Pajkov se ne bojí in v vraže véruje . . .« šumelo mu je po glavi. Kmalu se je vrnila v domači obleki s pletivom v rôci in prisédla h Kodránu.

Gôsta ni bilo nobenega na vrtu, kajti vsa vsakdanja družba je ostajala tudi poleti v sobi.

Olga in Kodràn sta bila torej samá.

Lep večer je bil. Listje po vejah je vršalo. Zvezde so se svetile na temnosivem nebu z ónim čarobnim žarom, kakeršnega razsipajo obično le v jasnih poletnih polunocéh. Časih se je začul iz gostilne glasen smeh vesele družbe.

Odbila je že deseta ura, ko se je vračal Lovro domóv. Gredóč skozi vežo je čul hripavi glas okrajnega komisarja, ki je zopet pripovedoval zbrani družbi lovsko dogodbo, katere sevêda on ni doživel.

Počasi je stopal Kodràn po poti proti grádu in doslej nepoznana čustva so ga prešinjala. Glava mu je gorela, in srce mu je nemirno bilo. Zamisljen je bil, in vender srečen, takó neizrečno srečen!

Čemu neki? . . .

V.

Prekrasna kot angelj nebéški,
Kot demon kovárna in zlá.

Lermontov.

V okrogu rádostnem sedé
In čudne snujejo naklepe.
Iz sežganega rokopisa.

Bila je osma ura.

Solnce se je upiralo z zlatimi svojimi žarki v Olgino in Jeličino skupno spalnico, ko je Olga odprla oči in pogledala na posteljo svoje sestre.

Postelja je bila že prazna.

Naslonila je zaspano glavo na roko in zrla v zrkalo na nasprotni steni. Zazéhalo se ji je, in pri tem sta se pokazali za rdečima ustnicama dve vrsti belih zób.

Nehoté se je nasmehljala vidèč v steklu svoj obraz, o katerem se ji je zdelo, da jo občuduje: »Kakó si lepa!«

Debela plava kita se ji je izprožila izpod zaveze in legla preko bele, polne rame. Prijela jo je z levico in krčevito stisnila. V očéh se ji je nekaj zasvetilo, kakor blisek.

»K nam ne smé več, ne smé!« siknila je med zobmi. »Končno bodo res mislili, da ljubim tega bedaka, kakor menda misli sam! — Jaz — njegova nevesta?! Hahaha! — In morda bi tudi Kodràn mislil! — Ne, on ne smé več k nam! . . . In Kodràn? — On me mora ljubiti, ob svojih nogah ga hočem videti! Zató pa mora Zgaga s poti, mora!« —

Jezno je skočila iz postelje.

Ubogi Zgaga hodèč po svoji sobi in svalkajoč si cigareto gotovo ni slutil, kakšno jezo si je nakopal na glavo s sinočno svojo šalo! Precèj je pil in mnogo govoril. Med drugim se je brez najmanjšega zlôbnega namena imenoval proti davčnemu nadzorn'ku Koprivcu svaka in zaznamoval Olgo svojo nevesto.

Vse se je smijalo, le Olga je obledela od jeze. In vzburljena je lêgla spát, jezna se je zopet vzbudila. Zdaj pa se ji je jeza izlila v besede, in déklica je sklenila, da se osveti.

Ubogi Zgaga! Da bi znal to, gotovo se ne bi, sicer nekamo zaspano, a vender takó zadovoljno oziral skozi ókna v jasno jutro, ki je razprostrlo svoje dehtéce, svetlo krilo nad Lesnicami.

S krasnim jutrom pa ni bil zadovoljen samó lesniški lekárnik Štipko Zgaga, zadovoljna sta bila ž njim tudi župánova Jelica in nje brat, izprehajajoča se po domačem vrtu med cveticami, iz katerih pisanih čašic so pili žejni solčni prameni biserno roso.

Ker ima vsaj v tem poglavji župánov sin Anton nekako vlogo, bodi nam dovoljeno, da ga v nekolikih potezah predstavimo cenjenemu svojemu čitateljstvu.

Jeličin in Olgin brat je bil visokorasel mladenič kodrastih temnih lās in prijetne zunanosti. Očí njegove bi imenoval človek lepe, da niso bile premajhne in da ni časih v njih pogledih zablíščala neka škodoželjna porednost. Dovoršil je baš gimnazijo in se vrnil pred nekaj dnevi domóv. Sinoči se je odpravil z nam vsaj po imeni že znanim lesniškim lovcem Strnádom lovit sove in se vrnil o zóri domóv. Spát iti se mu ni zljubilo, zató je zavil na vrt in pohajal ondot.

Skoro se mu je pridružila tudi Jelica.

Izprehajala sta se po vrtu in Anton je pripovedoval sestri svoji razne dijaške hudomušnosti, katere je izvajal s svojimi tovariši v stolici ljubljanski.

Stala sta baš pred velikim grmom narcis, ko so se odprle vrtne duri in se je v njih pokazala Olga.

»Dobro jutro, sprelepa gospodičina!« vzkliknil je Anton. »Gotovo ste se do dobra prespali, saj ste tičali pod odejo, da je ,posijalo solnčece na Vaše dróbnó srčece!«

»Pústi šale, Tončel!« zavrnila ga je Olga, »govoriti imam s teboj važnejših stvari.«

Antonu je izginil takoj smeh z obraza, ko je ugledal sestro svojo takó neobično resno.

»Kaj ti je, Olga?« vprašal je sočutno.

In Olga je povedala njemu in sestri ves sinočni dogodek.

»Zgaga ne smé več k nam! Ali kakó se ga odkrižati, tega ne vém, zató se obračam do tebe, bratec dragi, da mi pomoreš,« završila je déklica.

»Z veseljem, sestrica! Bodi brez skrbi!« tolažil jo je brat. »Le prepústi ga meni, pokažem mu, da bode bežal pred našo hišo, kakor pes pred palico. — Takoj grem, da preudarim, kaj bi bil najboljši pomoček zánj.«

Odšel je.

Olga pa se je oklenila Jelice pod pázduho in obe sta korakali počasi proti dóljenjemu koncu vrta, kjer se je v senci gostoraslih smrčk skrivala hladníca.

Dasi ni pripekalo jutranje solnce, temveč je bilo celó nekako hladno, sedli sta sestri na klóp v hladnici.

Molčali sta nekaj hipov. — Napósled je izpregovorila Olga:

»Jelica, ali si že kdaj ljubila?«

Jelico je osupnilo to nenadejano vprašanje. Molčala je, a hudó se zardela.

»Rdečica te izdaja, ti si ljubila!« hitela je Olga zmagoslavno. »Morda še zdaj ljubiš, vender ne bój se, da hočem predirati radoznalo v tvoje tajnosti! Ti poznaš ljubezen, to mi je dovolj! Dovolj mi je, da véš, kakó razjeda v ljubezni človeku neukróčen črv srce, kakó ga muči dan na dan. Čuj, Jelica! Jaz ljubim, takó strastno ljubim — in ljubezen mora biti strastna, sicer ni ljubezen — kakor nisem doslej še nikdar, in vse misli moje se sučejo o tem, kakó si pokorim v lju bezni njega . . . njega — bodi! povem ti ime — Kodrána!«

Presenéčeno je pogledala Jelica svojo sestro. »Kodrána ljubi! . . .«

»Ali usoda sáma je že podvrgla moške nam, zató se mi ne bođe mogel dolgo upirati. Naj se v oholostí svoji imenujejo »močni spol!«

naj se hvalijo s svojo neupogibnostjo, v istini padajo o naših pogledih v prah. — In Kodrána, o katerem doslej nisem mogla opaziti, mi je li kaj naklonjen, videti hočem v ljubezni se topečega pred seboj! . . .»

Olga je govorila naglo in strast ji je razplamtela lice. Tiše in mirneje je nadaljevala:

»Povedati pa sem ti hotela to prej, da se ga ti váruješ in se ne zagledaš vánj. Prihranila bi ti rada nekaj bridkih ur, kajti akotudi si mi ródna sestra, pozabila bi jaz najinega sorodstva, ko bi delala ovire moji ljubezni. Prost pot hočem imeti pred seboj in po prostem, gladkem poti dospeti do svojega smotra! Ljubezen moja ne pozna ljubezni!«

Olga je vstala. Očí so ji nenavadno sévale, takó da se je je Jelica nehoté začela bati.

»Ne bój se, jaz ti ne bodem na poti!« odgovorila ji je. »Vender hladno je tù. Idiva na solnce!«

Rešila bi se bila rada svoje sestre in nje ostrih pogledov.

»Saj moram v hišo«, odgovorila je Olga in odšla z vrta.

Jelica pa se je umeknila za hladnico, kjer so se najgosteje spletale veje smrék, sedla ondu v prijetnem sómraku na staro, od dežja izprano klóp ter podprla glávico ob dlan.

Tesno ji je bilo pri srci.

»Kako je milostna!« šepetali sta nje ustni. »Prav sésterski ravná z menoj! Svari me prej, ha ha, sicer bi pozabila najinega sorodstva! . . . Niti poznala ni tega sorodstva, ako ga more pozabiti radi malenkosti, radi . . .«

Jelica je prestala. Zdajci se ji je zazdelo, da ljubezen vender ni malenkost, da bi óna radi Pavla ravnala morda prav takó. Dà, proti Olgi gotovo! —

Globoko zaničevanje do ródne sestre ji je vzknilo v tem hipu v mladostni duši.

Rmenokljun kós je zletel mimo nje in sedši v bližnje grmovje glasno zazvížgal.

Deklè se je vzdrnilo, vstalo in počasi korakalo proti izhodu.

(Dalje prihodnjič.)

Nekaj svete starine na nebu in na zemlji.

Spisal profesor dr. Simon Šubic.

(Konec.)

Zverinski pas se razširja okrog in okrog dneвне in ponočne strani nebá ter ni mogoče narisati ga z jedino podobo na ravnem polji, tedaj so ga slikali ali po globusih ali so ga razdeljevali na dve poluti, kateri so potem v podobi dveh ravnih krogov risali na poli popirja polagaje krog tikoma kroga. Narisovali so v prvem krogu zvezde óne polovice nebá, v drugem krogu pa zvezde druge polovice. Navada je nanesla, da so zvezdna krdela poletne polovice risali na to, krdela pozimske polovice pa na óno tikoma ali nasproti prvi pristavljeno podobo. V zvezdnih mapah so stale tedaj podobe poletnega nebá nasproti pozimskemu nebu, vsaka s svojimi zvezdami in krdeli. Videči, da se pod poletno polovico nebá zemlja olepšava z vso svojo krasoto, pod pozimsko polovico živalskega kroga pa vsakatero važnejše življenje pokopava pod sneženo odejo, jeli so izvajati iz te resnice neko nasprotnost in sovraštvo med polovicama zverinskega pasú in med njenimi krdeli ali med tistimi bitji, katerim so krdela bila posvečena. Takó je n. pr. pri Przih stala poletna polovica nebá pod oblastjo Ormuzdovo in imenovala se je kraljevstvo sreče, pozimska polovica pa pod oblastjo Ahrimana, imenovana kraljevstvo nesreče. V tem pomenu nasprotnosti so Perzi pisali Ahrimanovo ime narobe tako-le: »namirhA.«

Iz takega izvira prihaja izpreminjanje zvezdárske zgodovine v ljudsko in politično zgodovino. Nebó s svojimi krdeli je dobilo pomen človeške države, vladane časih po dobrih, časih po hudobnih poglavárjih. Ker je večina despotičnih vlad imela svoje kralje, dobilo je na nebu kraljevstvo sreče in njega krdela ali kraljevstvo luči in veselja, svojega previdnega stvarnika in bogá za kralja. Ker pa tudi puntarske množice v kraljevstvu nesreče niso mogli misliti si brez voditelja, dobilo je kraljevstvo nesreče ali temote in žalosti in njega krdela svojega pogubljivega poglavárja. — Tem poglavárjem in njih podložnim bitjem bodisi dobrim ali hudobnim, izkazovala so stara ljudstva svoje češčenje. Večina svečenih dnij starih národov, kateri se ozirajo na vrnitev solnca iz pozimskega stanú na poletne kraje o pomladanskem jednakonočji, je veselega značaja.

Porfyr poroča, da so ljudstva samó hudobnim duhovom, kateri solnce nazaj vlečejo v zimske kraje, darovala krvave žrtve, da bi se obvarovala njih jeze. Plutarh tudi pravi, da so Egipčanje samó Tyfonu, zvezdnemu krdelu, katero prinaša s seboj polive in povodnji, žrtvovali rdečega vóla, prekletega od vseh in obloženega z grehi vsega ljudstva.

Kakor veliko bogov je imelo staro egiptovsko paganstvo, vender poroča Porfyr, da starih modrijanov skoraj nobeden ne spoznava pri Egipčanih družih izvirnih bogov nego tiste, katerih imena izhajajo iz imen solnca, lune in planetov ali živalskega kroga sploh in iz drugih zvezd in zvezdnih krdel.

Solnce je veljalo Egipčanom za voditelja svetá, in poleg solnca se ozirajo vse njih svete pripovedi o Isidi in Osirisu na luno in nje izpremembe, na planete in na potovanje solnca poleg živalskega pasú.

Japanski bik, kateri razbija jajce svetá, tudi ni družega nego bik zverinskega pasú, kateri je svoje dni ob pomladanskem enakonočji stal pri solnci na nebu in ž njim odpiral vrata k stvarjenju svetá ter k oživiljenju zemlje v pozimskih oklepih speče. Japanski bik ni družega nego egiptovski Apis, katerega so malikovali stari Egipčanje. Ali sta japanski in egiptovski vol kaj v sorodu z zlatim židovskim teletom, naj razsodi, kdor ima več prilike baviti se s prekopavanjem starih ljudskih vér in šég. Tukaj pobiram samó tja po vrhu nekatera zrna svete starine. Komur je te kaj mari, naj koplje za njó, polje za obdelovanje je silno obširno in vsega truda vredno, saj se je je dušno življenje tolikanj ljudstev navzelo čez in čez. Posebno veliko te starine se nahaja po ljudskih šegah in vernih osnovah. Kakor prekopavanje in preiskovanje zemeljske skorje, globokih nje skladij in njih drobú kaže pota zgodovine naše zemlje, jednako bi vodilo marno nabiranje in pretresovanje ostankov svete starine k spoznavanju tistih doslé še pretemotnih potov, po katerih je hodil in se budil duh človeški, predno je pognal cvet denašnjega uma in denašnje pameti.

Stari perzijski bik, katerega so Zoroastrovi nasledniki darovali solncu: Mithratu, meneči, doseči plodilno zemljo z njegovo prelito krvjó, tudi ni nič družega nego posnemek nebeškega bika iz krdela živalskega kroga. — Poleg živalij ima solnce največ spominov. Pod imenom: Horus se je porodilo solnce v najdaljši noči iz naróčaja živalskega sozvezdja device. Pretrpelo je po svojem rojstvu usmiljenja vredne otroče dni, predno je premagalo hudodelnosti

mrzle in temne zime. Solnce pod imenom: Osiris so po domišljiji preganjali Tyfon in tirani v podobi hudih vrtničnih vetrov; peljali so je k zimski smrti, zaprli je v temni grób — podobo zimske zemlje — pozneje pa je premagalo temoto in smrt ter vstajaje iz groba vzdigovalo se od daljnih spodnjih krajev proti višini nebá in je premagalo srdite velikane in hude duhove. —

Porfyr pripoveduje, kar se tudi v Evboiu bere, da je *Zoroaster* v Perziji prvi posvetil solncu *Mithratu*, stvarniku vseh stvarij, lepo podzemeljsko jamo. Narisal je namreč *Zoroaster* na strop te jame stan nebeških zvezd in premikanje solнца, lune in planetov med zverinskimi krdeli. V *Mithratovi* jami je stala stopničnica s sedmimi stopnicami, posnemáje sedem planetnih okrogov, po katerih so duhovi hodili góri in dóli.

Od *Zoroastra* je prišlo v navado, da so opravljali »mysterije« po podzemeljskih jamah — ne po svetiščih, katera so bila posvečena nebeškim bogovom. V ponarejenih podzemeljskih jamah in pohištvih opravljaje mysterije so opravniki imenovali se z imeni zvezd in zvezdnih krdel, nekateri pa so celó po svoji obleki posnemali živali zverinskega pasú. Ta se je oblekel za leva, óni za bika, ta za vóla, drugi za ovna i. t. d. Iz te navade izvirajo morebiti korélki ali maske prvih šaljivih iger ali komedij.

Pri obhajnji *Cererinih* mysterij so voditelja imenovali *stvarnika*, baklonósec je imel ime: *solnce*, ta, kateri je stal najbliže oltarja, bil je *luna*, oznanovatelj svečanosti pa: *merkur*.

Perzi so sicer trdili, da je *Zoroaster* izumil podobe stvarjenja in živalskega kroga, pa vendar ni dvojiti, da izvira navada in umetnost lepšati poslopja s podobami zvezdnih krdel iz egiptovske dežele, ker okoli Teb so bile vse podzemeljske jame olepšane s podobami živalskega pasú in drugih zvezdnih krdel.

Egiptovski preroki in hierofantje niso dopuščali delavcem, da bi napravljali podobe bogóv in ne, da bi delali slike malikov, temveč hodili so samí delat jih v podzemeljske jame, kjer so imeli svojim bogovom posvečene podobe, zemeljske in nebeške mape.

»Stari Egipčanje«, pravi *Julij Firmicij*, »ločevali so zverinska znamenja in krdelá na več delov ter so predstavljali vsakemu oddelku vmišljeno bitje za vodjo, katerega so imenovali: *dekan*. Ti dekani — tudi bogovi imenovani — določevali so po njih omišljenji človeško usodo. Napósled so pridružili v mislih vsakemu dekanu še troje bogóv, katere so imenovali *razdelilnike* človeške usode.

V tem oziru menijo modrijani starih dnij, da vsi nagibi človeške volje in človeškega delovanja izhajajo od nebeških voditeljev, namreč od solnca, lune, od zvezd in njih krdel. Po njih mislih je vse na zemlji podvrženo zakonu neke prirodne sile, katero so imenovali: »*fatum*« ali *usodo*. Od najmanjše trôhice prahú, katera se komaj prikaže očem v svetlem solnčnem žarenji, segajo nevidne notranje moči in vezi po vsi prirodi vezaje solnce, luno in zvezde drugega z drugim, z zemljo in s človekom — in še celó paganske bogove, vse veže jedina neumična vez: *usoda*, katero pagani česté ali v podobi malikov ali pod znamenjem solnca in družih zvezd in po bogovih vseh teh stvarij.

Majmonid poroča, da so stari zvezdoznanci vsakemu planetu posvetili svojo barvo, svojo žival, kako drevó ali kakšen sad, kako rudnino ali kako zélišče. Iz raznih teh stvarij so sestavljali posnemaje podobo tega ali ónega zvezdnega krdela. Domišljevali so si dalje, da bi imeli moč, s svojimi ceremonjami ali z malikovalskimi obrédi prestaviti prvotna bitja z nebá v svoje oblike. — Takó so se porodile podobe starih ljudskih malikov in njih umišljene moči. Na ta način so stari zvezdoznanci uvedli s svojimi šegami malike v ljudsko življenje. Nekateri trdijo, da so egiptovski in drugi služabniki malikov v mislih imeli s takim svojim početjem izkazovati samih sebe za razdeljevalce nebeških darov. Kar je ljudstvom bilo pri svojih opravkih najvažnejšega in najpotrebnejšega, to so obetali postrežniki malikov izprositi za ljudstvo od prvotnih na nebu med zvezdami bivajočih duhov svojih malikov. Iz tega, da je imel skoraj vsak opravek delavnega ljudstva na nebu med živalskim pásom in med družimi zvezdami svoja znamenja in spomine, obetali so služabniki malikov, poljedelskemu ljudstvu izprositi od néba vsega, kar se je na polji najbolj potrebovalo, kakor n. pr. dež, toploto in rodovitost. —

Egiptovskih, indovskih in perzijskih malikov služabniki so trdili, da vedó takó zarêči na nebu bivajoče duhove svojih podob, da so duhovi prisiljeni priti z néba stanovat v njih podobe; drznili so se celó trditi, da vedó zarotiti solnce in luno, ako bi ta dva bogova ne hotela pomagati ljudstvu, kakor sta naprošena!

Iz navade, zamenjavati pomen na nebó postavljenih podob z njih zemeljskimi izviri ali simbole z resničnimi stvarmi, pozabil je človek sčasoma prvotni izvir, zató se je porodila silna zmes med prvotnimi stvarmi in med naslednjimi podobami in razumki. Pozabljenost je kriva, da so se nekdanj na nebó postavljene živali pozneje prosile, naj bi se njih mogočni duhovi vračevali z néba nazaj na

zémľjo. — Tukaj je izvir tistega nevidnega kolesa, katero je na kvišku tekoči stráni vzdigovalo živali s polja in druge zemeljske stvari s seboj med zvezde. Pozneje, ko so se te v nebó povzdignjene stvari bile že navzele neke nebeške časti, jemalo jih je isto kolo človeške domišljije in pozabljivosti na drugi nizzdolu tekoči stráni z néba nazaj na zémľjo. Prihajaje nazaj v svoji zvezdni ali nebeški obleki, so te živali zvezdnih krdel silno slepile um in pamet potomskih ljudstev, katerim se je bil izgubil spomin, da so nekđaj njih praočetje postavili te podobe in živali kakor simbole na nebó. Takó se je porodilo mnogotero iz prirode povzetih paganskih bogóv. — Ko je zvezdni bik, simbol nekdanjega poljedelca, stopil nazaj v egiptovsko deželo, ni bil več stari z jarmom upreženi vol, ampak je bil jeden prvih paganskih bogóv, sam *bog*: *Apis*. Egipčanje so častili Apisa čez vse ter so zahtevali od njega razven družih dobrót posebno, da bi pomagal pomnoževati njih čede! — V tistih dnéh je ljudstvo tudi jelo prositi *skorpijona*, naj nikar ne izpušča svojega strupa po zemlji; — častilo je *raka* v morji, *ribo* v vódi i. t. d.

Na tem poti našega premišljanja se nam odpirajo izviri nekdanjega živalskega bogočastja. Na odkritem dnu tega vira se razodevajo pota, po katerih je domišljija vodila človeka semtertja, takó da je napósled jel živalim in stvarém prisojati svojstva božja. Takšno živalsko bogočastje se je razširjalo od Nila iz egiptovske dežele na vse kraje po tujih deželah bodisi s kupčijo, bodisi z vojskami. Pri tujih národih se je izpreminjalo sicer malikovanje kolikor toliko od tujega njih vlastja, ohranilo pa se je vender precěj prvotnega bogočastja v njih krivovérji. — Iz tega bogočastja izvira tudi češčenje družih malikov: živálij, zélišč, kamenja, dà, še celó češčenje lesenih podob in koscev lesá! Takim malikom so se uklánjali pradedje denášnjih zamorcev misleči, da v teh stvaréh biva skrivna moč nebeških duhóv. Tukaj ali vsaj v enakem domišljanji je izvir pošástnih podob in tistih brezštevilnih spák in živálij, s katerimi olupšavajo *Šamani* svojo obleko. Tukaj je menda tudi izvir ónih ptičjih in kačjih podob, katere si med mističnimi ceremonijami rišejo divja ljudstva po golem telesi.

Pred ogledovalcem odprtih izvirov izgine vsa skrivnost indovskih simbolov. Indovsko izpreminjevanje bogá Višnu v ribo, v leva in drugo zverino ni res nič družega nego letno potovanje in izpreminjanje solnca in njega gorkote. Med letom pri rednem svojem obhodu zverinskega pasú stopa solnce iz jedne živalske podobe v drugo, kar so nekđaj v svojih podobopolnih jezikih stari ogledovalci zvali izpre-

minjanje solnca iz te v ono zverino. *Jamblih* pravi: Solnce se je moralo na svojem poti po živálskem krogu izpreminjati v vsakatero živálsko podobo, do katere je ravno prišlo. Solnce je veljalo za največjega izpreminjevalca, za velikanskega Proteja.

Mimogredé bodi omenjeno, kar pravi *Macrobij*, da Egipčanje imenujejo solnce srce svetá. *Plutarh* pa pristavlja, da imenujejo solčni vzhod obraz, sever desno, póludansko stran pa levo roko, ker pri tej stoji solnce-srce svetá, ter nepretegoma primerjajo svet s človekom. Iz tega primerjanja izvira izraz alhimistov, kateri so človeku dali priimek: »mikrokosmos«.

Hor-Apollo poroča, da so Egipčanje zaradi nedostatnih pismenih oblik in drugih pripravnejših znamenj govora zaznamovali svoje misli s podobami, také n. pr. večnost s podobami solnca in lune. Svétu so dajali podobo modre kače, krite z rmenimi lúskami. Egipčanje, hotéči naznaniti leto, narisali so sveto *Isido* ali pasjo zvezdo, katera je s prvim svojim vzhodom naznanjala začetek leta. Tedaj so nje svetišču v *Saisu* dali napis: »Vzhajam v krdelu psa«. Na drugi stráni pa so jemali podobo leta tudi izmed rastlin. Drevo palme požene vsak mesec nov trst in vejico, zato so upodábljali leto tudi s palmo in mesec s palmino vejico. *Povodenj* so naznanjali s podobo leva, ker Nilova povódenj je nastopala, kadar se je prikazalo zvezdno krdelo levovo. In te šege še prihaja, kakor poroča *Plutarh*, navada pred tempeljska vrata postavljati leve, katerim iz žrél teče voda. Bližajočo se povódenj so pa upodábljali tudi z narisanim čolnom ali z zvezdnim krdelom ladje *Argo*. Letne čase so zaznamovali risajoči ptice selilke, katere so se o gotovem času prikazovale po zraku. Zimo so naznanjali s podobo svinje, pa tudi s kačo. — Ščasoma se je iz take navade nabralo veliko tistih podob in pismenskih znamenj, katerim se pravi: »hieroglifi«.

Oziraje se nazaj po nabrani starini spoznamo, da, ko še ljudje niso imeli očiščenih mislij o solnci, luni in družih zvezdah, prisojali so jim namen stvarnika, da imajo voditi dogodke na zemlji in določevati usodo človeško. — Kar se je pripetilo kaj imenitnejšega, vsemu je človek iskal izvira med zvezdami na nebu. Po posebnih prikaznih na nebu se je prerokovalo, kaj se bode godilo na zemlji. Globoko v preprosti človeški naravi so ukoreninjene take misli. Kdo bi ne vedel, da še dandanes repata zvezda s svojim svetlim repom pomenja na kmetih vojsko, katera pride s krvavim mečem!

Iz vraž in predsodkov se je porodila v starodavnosti tista prečudna zmes omenjenih krivih mislij o zvezdah in o njih močeh do

človeške usode, katera je znana pod imenom: »astrologija«. — Dasi se zaničuje astrologija zaradi velikih hudih zmot o usodi človeški, venderle je iz nje pognalo sčasoma svoje mladike pravo zvezdoznanstvo naših dni. Iz razvalin astrologije je pognalo novo življenje!

V tistih starodavnih časih, ko še človeška pamet ni bila toliko izurjena, da bi bil človek védel porabiti sad pravega spoznanja, takrat je astrologija vodila najumnejše glavé k počasnemu spoznanju stvarjenja na nebu. Ako tudi ne iz pravega namena, venderle se je nabralo veliko prikaznij med zvezdami, tudi dosti takih, katere se ne dadó popačiti z nobeno vražo ali s sleparstvom. Ko je svoje dni nastopati jelo pravo spoznanje, bili so nasledniki veseli poročil tolike množice porabnih pridelkov na nebu.

Vsaka zastarela navada in misel, vsaka vraža in kriva vera poganja korenine svoje globoko v človeško vedenje, kaj se je torej čuditi, da je astrologija v teku toliko sto let objela duh človeški s takšno temoto in s takó močnimi oklepi vraž, da skoraj ni bilo mogoče razdejati jih. Kaj čuda pričo tega, da so prvi spoznavalci resnice morali tvegati življenje svoje, samó ako so izustili pravo spoznanje! Kàj težko je bilo odganjati zastarele misli o usodi človeški — žal, da pregnane še niso! Takó težko se odpravlja ležnjiva osnova svetá! Zemlja je veljala za središče stvarjenju, stala je v mislih na míru, solnce, luna in vse zvezde so bile samó ustvarjene prerokovati in voditi človeško usodo in dogodke na zemlji. Pravo spoznanje je pokazalo, da je zemlja naša kàj majhna tróhica med enakoveljavnimi svetovi in da se s planeti vred vrtí in suče po neizmernih prostorih okrog svojega solnca.

Nezvestoba.

Iam rdéca cvetí
 Iz groba cvetlica;
 In tožno žgolí
 Na vrhu ji ptica.

 In pravi povest
 Mí tožno in žalno,
 Da on bil je zvest,
 A dèkle nestalno...

Srcé, li poznaš
 Že konec povesti?
 Lehkó ga pridaš
 Iz svoje bolesti!

 I tebi takó
 Dèklè je nezvesto:
 O, drug imá njo,
 A smrt ti v nevesto!

Národopisne posebnosti.

Píše Ivan Vrhovec.

(Dalje in konec.)

kaj je še lepó in kaj zahteva šega, »móda« še od svojih čestilcev?

Po vsem svetu je razširjena navada, vrtati ušesa in nos ter vtikati vánje različno lepotičje. V tem številu smo tudi Evropci, moški in ženske; le kar se tiče obilice in različnosti tega, kar obešamo v ušesa, ne merimo se z divjaki. Papuvanci vtikajo vánje steklene jágodice, obročke od srebrá, medí, železa in drugih kovin, skoljke, vence od trave pletene i. t. d. Dostikrat nosijo obilo te šare v ušesih, ki se zaradi tega takó razvlečejo, da sezajo dóli do rámen in se dá skozi predrtino vtekniti pest. Kafri in Vagogi v Afriki, Jalniti na Maršalskih otokih shranjujejo v njih celó stvari, ki jih drugi ljudje nosimo po žepih, n. pr. tobak, lule, malo orodje i. t. d. V znamenje žalosti za kakim umršim imenitnikom si prevezujejo nekateri razrodi te luknje ter se odpovedó s tem vsemu ušésnemu lišpu.

Prav takovo lepotičje nosijo ti ljudje tudi v nosnicah. Ta šega pa ni poznana samó po otocih Vélikega morja, ampak seza daleč sem proti zapadu; v Mali Aziji, Siriji, na otoku Cipru in celó v Evropi, na grških otocih jo poznajo; le da si prebadajo nosnice samó ženske ter vtikajo vánje le zlatnino in srebrnino; tej šegi se uklanjajo tudi maklaski Indijanci v Oregonu v Ameriki. Indijanci Klasetovci si prerezavajo nosnice, kadar ujemó mórskega kíta.

Širok nos se vidi marsikateremu razrodu v Polineziji in Mikroneziji posebno lep. Ker imajo ti ljudje sicer ozke nosove, tarejo si nosne kosti in jih potiskajo noter v obraz. Godí se to v zgodnji mladosti, med velikimi bolečinami in dostikrat ne brez smrtne nevarnosti. Na otoku Tahiti niso takó neusmiljeni, tam déklicam nosnice samó polagoma raztezajo, da se razširijo takó, kakor ustnice.

Tudi ustnice, spodnje in zgorenje, zdé se marsikje pripravne za raznovrstno lepotičje. Vender se ta šega ne nahaja pri toliko razrodih, nego vrtanje nosá in ušes, a poznajo jo na obeh polutah naše zemlje, ne le Avstralci in Afrikanci, ampak tudi Eskimoti in Indijanci v Severni in Južni Ameriki, in olupševalni nagon človeškega rodú se razteza še na take dele človeške glave, katerih v obče solnce ne ob-

seva in ki jih je le časih videti. O jeziki, ki jih Papuvanci tatuirajo ženskam, smo že govorili. Na Novi Britaniji si barvajo ljudje zobé rdeče, na Salomonskih otokih črno; tudi Japonke ljubijo to šego in ni še davno, kar so si barvali še moški zobé takisto. Avstralci, Penongi v Birmi in Batoki v vzhodni Afriki si lomijo in izbijajo iz čeljusti (radi lepote) sprednja dva zobá; Birmanci pravijo, da zató, da niso opicam podobni, Batoki pa, da niso podobni cebram, ampak volom. V deželi Ugejeja v Afriki in Papuvanci na Novi Gvineji si jih pilijo rtasto, v podobi ajdovega zrna.

Največji ponos kitajskemu, sijamskemu in birmanskemu plemenitniku pa so nohtovi, dolgi nohtovi, podobnejši krempljem nego nohtovom. Vsakdo nas vé, da se nahaja na konci prstov obilo in zeló razvitih živcev, zató je prst ravno tu takó občutljiv. Noht rase človeškemu prstu prvič: da varuje te občutljive živce, drugič pa: da je prst trdnejši. Živalji kremplji tudi niso nič drugega, nego nohtovi, sevéda mnogo trdnejši in pri nekaterih živalih grozovito orožje.

Živali je tacihi nohtov treba, človeku pa, ki si izumi lahko stokrat in stokrat izdatnejšega orožja, so celó na poti, ako vzrasejo predolgi; sicer pa poskrbi že priroda sama, da se to ne zgodi. Ko vzrasejo toliki, da bi utegnili prst slabiti, odlomijo se samí. A mnogo národov nosi nenavadno dolge nohtove, sósebnó v části so pri národih vzhodne in jugovzhodne Azije. Po 3 in 4 *cm* dolgi niso na Kitajskem prav nič nenavadnega. Sevéda si jih morejo privoščiti le ljudje, ki jih je Bog z zemeljskimi darovi toliko oblagoslovil, da jim ni treba prijeti za nobeno delo. In to je najbrž vzrok tej čudni in zraven tega dosti ostudni šegi. Dolg noht je živa priča, da njegovemu gospodarju ni treba delati, da je aristokrat ali vsaj človek višjih stanov. Kitajca je delati sram, in kdor le more, kaže, da mu ni treba. Kitajske dame nosijo srebrne ali zlate nanóhtnike na prstih nalašč zató, da se jim nohtovi ne polomijo.

Kitajske nohtove pa še presežajo v dolgosti anamski, sijamski in kočičninski, zlasti nohtovi na moških rokah so pravi kremplji. L. 1876. kazal je E. T. Hamy v pariški antropološki družbi fotografirane roké dveh anamskih plemenitašev. Na jedni teh rók so vzrasli nohtovi po 10 — 12 *cm* dolgi; še večji in ostudnejši so bili videti na drugi: dolgi so bili po 40 — 45 *cm*. Na prvi roki so bili nohtovi le proti koncu nekoliko ukrivljeni, na drugi pa že ne več samó ukrivljeni, ampak trije njih, na srednjem prstu, na prstanci in na mazinci, trikrat svédraсто zaviti.

Anamci pusté vsem nohtovom dolgo rasti, razven ónemu na kazalci; ko bi vzrasel še ta takó dolg, tedaj bi Anamec niti najlažje stvarí ne mogel držati med prsti.

Hamy ni védel povedati, je li ta šega po zadnjeindiškem polotoku zeló razširjena ali ne. Pri dvajsetih nohátiš Sijamcih, ki jih je imel drug Francoz priliko opazovati, videl je le jeden nenavadno dolg noht na mazinci in od poslancev, ki prihajajo iz Anama v Pariz, imajo le nekateri posamezne dolge nohtove, posebno na palci in na mazinci. Vsekako pa so dolgi nohtovi v Zadnji Indiji lepотиčje in znak dostojanstva in imenitnosti.

A tudi po drugih krajih so v navadi, n. pr. na otoku Mindanao, kjer prstov nikoli ne obrezujejo, ampak jih samó pilijo. Jednaka šega velja na Javi. Na polineškem Tahitiji si veljaki svoje dolge nohtove pridno snažijo; v znamenje kneževskega svojega dostojanstva pusté tudi Melanezi na otokih Fiči nohtom rasti v dolgost.

V Afriki poznajo to navado mnogi razrodi. Livingstone je našel dolge nohtove pri Makololovcih in Cameron jih je opazil pri prestolonasledniku Kanjenje. Tudi na zlatonósnem obrežji Gorenje Gvineje so znak imenitnosti: čim daljši so, tem číslanejši. Trgovci merijo neki tam ž njimi zlati prah. Tudi v Basamu (v Gvineji) nosijo dolge nohtove, toda le na levici, s katero ne jedó nikoli, levica jim služi le za nečista opravila. Že starim afrikanskim národom so bili dolgi nohtovi znani. Na spomeníkih v stari državi Moreo se odlikujejo kraljice z nenavadno dolgimi nohtovi. Dolge nohtove so nosili tudi mehikanski duhovniki, ki si jih niso smeli porezavati, kakor tudi lás ne striči, in mnogim brazilskim divjaškim razrodom so krempljasto ukrivljeni nohtovi na palcih odlika glavárjev.

In v Evropi? Videti jih je v salonih aristokratov in ljudij, o katerih je Horacij dejal, da so porojeni »*fruges consumere*« ali pa taci, ki bi radi vsaj s kremplji dokazali, da je nekaj plemenitega v njih. Zakaj jih nosijo, pač ne vé nijeden med njimi. Nevedoč pa dokazujejo antropologu, kakó krčevito se ohranijo nekatere šege iz dóbe najnižje izobraženosti v čisto drugačnih razmerah in pri národih in v krogih, ki se prištevajo najvišjim. Z enakim zadovoljstvom se bahata s svojimi dolgimi nohtovi evropski plemenitaš in ljudi žróči glavár otočja Fiči ter sta jednako ponosna nánje.

Tudi noga se mora udajati módi. Kitajke si pripravijo z velikimi mukami majhne, silno majhne noge, ali bolje rečeno zgnetó si jih v majhne képe, ki so najpodobnejše konjskim kopitom. Čímbolj je noga képasta, tem lepša je; kitajska dama brez pohabljene noge ga ne

dobí ženina; po velikosti nevéstine noge se ravna njegova dóta. Ta šega je tem čudnejša, ker Kitajka ne smé svoje noge pokazati po nobeni ceni ne, takó kakor Mohamedanka golega obraza ne; sramuje se tega celó največja razuzdánka; nedostojno je že upreti očí v tla, ako gré kaka dama mimo. Na vseh kitajskih slikah so noge z obleko pokrite.

Ta šega je sila stara, pravega začetka in vzroka pa ji ne vedó. Le bajka pripoveduje, da je imela neka kraljičina 1100. l. pred Kr. r. pohabljeno kápasto nogo, in da ne bi imela nobena nje séster prednosti pred njo, izdali so zakon, da si morajo vse Kitajke omisliti take noge. Nedvojbeno pa je ta šega prava pravcata kitajska šega; v južni Kitajski, v domovini pravih Kitajcev, razširjena je povsod in celó med nižjimi stanovi, na severu pa, kjer prebivajo Mandžuri, je zeló redka; Mandžurum je celó strogo prepovedana.

Na kakšen način si te ubožice kazé svoje noge, bila je Evropcem dolgo velika skrivnost. Déklice hodijo do 4., v nekaterih krajih do 7. leta v velicih ohlápnih šóljnih, potem pa jim začnó matere kaziti noge, v imenitnih rodovinah je to pôsel posebnih umetnic. Najprej se upognejo štirje prstje pod stopálo ter obézejo z močnimi trakovi, le palec ostane prost. Za tem upognejo vse stopálo takó, da podtaknejo pódnje lahko valjar, katerega se mora noga polagoma privaditi. Pri upogibanji in prevezovanji póči dostikrat katera kost v stopálu; v nekaterih provincijah jemljó iz noge celó še kostí, najbrž čolničarsko kost (Kahnbein), ki je zbok raznih manipulacij izstopila. Čevlje je treba v jednomér menjati, in sicer obuvajo Kitajke vedno manjše, napósled je noga le še (spredaj precèj šiljasti) képi podobna, na sredi stopála kolikor mogoče obokana, spredaj na prstih pa dóli upognjena. Pêta in palec se kar največ približata. Napeta koža na nogi se pordečí in je časih polna oteklín. Gnécenje in trdno prevezovanje nóg morajo nadaljevati tudi pri odrastlih déklicah; sáma sebi prepuščena bi noga dobila v kratkem zopet prirodno svojo obliko.

S takimi pohabljenimi nogami hodijo Kitajke prav stéžka in njih hója je ráčji ali gósjí káj podobna; noga se v členkih ne upogiba več, ker so kite v nji polagoma zamrle; dostikrat zamrjó takisto mišice v mécích in stégnih. Da pri tem tudi kostí oslabé, umévnó je samó po sebi. Hója Kitajk je zaradi tega jako omahljiva, o vsaki priliki se spotaknejo in padejo. To pohabljevanje škodi vsemu telesu; celó Kitajke, živéče v najboljših gmotnih razmerah, so le šibke, na pol zdrave, na pol bolne ubožice, in vender bi bile ravno oné najhujše

nasprotnice, ko bi prihajalo komu na misel, to šego odpraviti. Kitajci si ženske lepote brez pohabljenih nóg ne morejo misliti.

Ko je pred desetimi leti potoval naš avstrijski nadlajtenant Kreitner z grofom Sechenyjem po Kitajskem, nanesla je v pogovoru z nekim mandarinom beseda tudi na nogé kitajskih dâm. »Kolikor manjša, toliko lepša!« dejal je mandarin, iztegnil mazinec, prikimal zadovoljno z glavó ter dejal: »Taka, taka, in nič večja!« — Kreitner in njegovi tovariši se posmehnejo, mandarin jih začuden pogleda in krogeljico tobaka za svojo lulo svaljkajoč vpraša: »No, in pri Vas? Ali si pri Vas dekleta ne prevezujejo nóg?« — »Ne! Pri nas rastó, kakor se jim ljubi.« — »Brrr!« bil je odgovor mandarinov in streslo ga je po vseh kostéh, kakor nas, kadar se nam pripoveduje kaj gnusnega!

Končno pa ne pozabimo debelúhov! Ti so marsikje v prav veliki části. No, celó pri nas si gladi svoj pitani trebušek marsikdo z velikim zadovoljstvom. In zakaj bi ga ne! Saj ga stane mnogo! Vsak si ga ne more omisliti; zató uživajo pri neizobraženih národih debeluharji veliko spoštovanje. Na mnogih polineških otocih je rejenost znamenje aristokratov in glavárjev. Na Lojaltih so debelúhi jako češčeni; debelemu katoliškemu misijonarju, ki je oznanjal pred kacimi tridesetimi leti tam sveto vero, hodila je njegova rejenost zeló v prid. Bil je zaradi nje jako spoštovan in misijonski njegov pôsel s tem zeló olajšan.

V Indiji imajo debelost kaj zeló v čislih, zlasti v Sindhu. Zamórci Ovambovci v Južni Afriki, ki je sploh najugodnejši svet za rejene suveréne, volijo za vladárje le take osebe, ki so ali že debelejši od drugih, ali obetajo vsaj, da bode obseg njih života kdaj večji, negoli družih ljudij. Izvoljenega glavárja pitajo prav pridno. Popotnik Galton je našel v teh krajih kralja, ki je moral nočévati pod milim nebom, ker ni mogel zaradi debelosti svoje več v kočó zlesti.

Rejenost je v Južni Afriki v toliki části, da je preprostem ljudstvu hudó prepovedana. Zrediti se in torej lepí postati smejo le glavárji. Gorjé nesrečnemu prostaku, komur se jame život debeliti! To je veliko zločinstvo proti vladárju in dostikrat s smrtjo kaznovano. Vagogom se zdi debelost celó nekaj nadprirodnega; nenavadno debele ljudi částe tam po božje. Že na starih stavbah etijopske države Meroë se odlikujejo kraljice z nenavadno rejenostjo. V jugoafrikanških državah Karagve, Unjoro i. t. d. lepé so kraljice le takrat, če so nenavadno debele; zató pitajo kraljičine že v zgodnji mladosti z mlekom ali mléčno kašo ter jih dostikrat s tepenjem silijo uživati grozne obilice mleka.

Posebni ljubitelji lepó rejenih žensk so Arabci in to že od Mahomedovih dnij. Mahomedova soproga Aiša je bila pravi »monstrum« rejene ženske in pri popisu ženske lepote navajajo Arabci tudi nje netjakinje, s katero se v debelosti ni mogla meriti nobena druga. Ta arabski ukus se je z arabskim gospodstvom razširil po vseh podklonjenih deželah. O Mavrih pripoveduje Mungo Park, da se jim zdé lepé le óne ženske, ki odtéhtajo velbloda. Tudi Mavri so jih pitali z mlekom, z velblodjim mlekom, ki so je morale déklice rade ali nerade uživati v velikanski obilici. Če ni šlo zlépa, sezali so po palicah. Arabci v Senegalu pošiljajo svoje dame v kraje z mastnimi pašniki, kjer ima živina boljše mleko nego v domačiji. Semkaj v réjo dane odebelé se nenavadno in se vračajo take v veliko veselje željno pričakujočih jih domačinov.

Jednako rejenost zahtevajo od lepih ženskih tudi Indi; že zapovedi kralja Manu priporočajo ženinom, naj gledajo pri izbiranju nevest na to, »da je hója gracijozna, kakor óna mladega slóna.«

Kitajci pa so nasprotnega ukusa; lépim Kitajkam ni smeti biti rejenim, marveč óne so tem lepše, čim šibkejše in nežnejše so; moški pa se radi odebelé in so ponosni na to pridobitev.

Toda dovolj! Antropologu so taka opazovanja jako zanimiva, ker mu dokazujejo, da se nekatere šege nahajajo pri národih, ki stanujejo daleč, daleč drug od družega; dokazujejo mu, da so nekatere šege svojstvo vsega človeškega rodú, naj so národje že izobraženi ali neizobraženi.

Iz življenja mlade umetnice.

Novela.

Spisala Márica.

(Dalje.)

Dné 24. grudna leta 1884.

«Kakó si upam, kakó morem iz hiše v takem vreméni?» vprašali so me Montejevi in se čudili.

»O«, dejala sem, »to je meni ljubó, dobro sem oblečena in dobro mi dé, ko mi ta ledena burja brije v obraz, také oživljeno in svežo se čutim. In snegá! Tega se veselim kakor otrok. Tekati po njem! Ni lepšega! Kaj trčba, da oni vedó, da komaj

stojim na nogah, takó me vánje zebe, da prste na rokah komaj čutim? Kaj treba, da vedó, da je tudi meni hudó, iz gorke sobe na mrzlo cesto? Da bi me ti ljudje pomilovali? Za nič ne, da bi za menoj dejali: »Ubožica, v takem mora vènkaj za vsakdanjim kruhom, no, pa saj je takó ošabna!«

Po lekciji so mi iz pomilovanja gotovo pripravili kozárec čaja, a hitela sem od tam, izgovarjaje se, da sem že takó zamudila.

In hitela sem k Črničevim in tam sem z veseljem sprejela gorki zajutrek. V slast mi je bil takó prijetno v tej ljubeznivi družini!

Dné 30. grudna leta 1884.

Kakó me jezi! Prvikrat v svojem življenji sem se ustavljala volji matere svoje in še se kesam, da sem se ji udala.

Prejela sem listič grofice Montejeve. Vabi me na Silvestrov večer, ker napravi domačo zabavo v čast došlemu sínu.

Jaz sem na prvi hip dejala, da ne, ali mati mi je jela prigovarjati, pričela govoriti o uljudnosti, zameri in kaj vem, kaj še vse.

»Saj vem, čemú me vabijo,« dejala sem nejevoljno, »da bi zabavala ves večer z igranjem nje in njih sina, katerega takó hvalijo.

Mati je čudna! Ta večer iz hiše! Bodisi, materi na ljúbo!

Dné 1. prosinca leta 1885.

No, sedaj sem videla tega ljubeznivega sinčka, gizdavega částnika. Vedela sem, da bo takóv.

Veliko nas je bilo, toda nijedna oseba vse družbe mi ni prirasla k srcu, nijedna vzbudila zanimanja. Vsakdanji ljudje, vsakdanji obrazi. Vse brez izraza, brez čuta.

Igrala sem, kar me najbolj veseli — nekaj Chopina, Weberja in nekaj Wagnerja, a hladno so poslušali vsi. Ko so pa hoteli plesati, začela sem plesne komade in hvale ni bilo nì konca nì kraja. „Takó taktno, takó precízno“!

Pri večerji mi je sedela Diana na levi, Rihard, došli brat, pa na desni stráni. Ker sva govorila o glasbi, vprašal me je, kakó Diana napreduje in čudil se je odkritosrčnosti moji; zdelo se mu je nemožno, da bi je ne povzdigovala v deveto nebó, samó zató, ker je Montejeva.

Pomiloval me je, da se morem takó trdo boriti za življenje, a jaz sem njegovo pomilovanje hladno odbila, rekši, da je to moje veselje, moj ponos, ker živim s pridnostjo svojo mater in sebe.

Neka póstarna dama je pričela z mano pogovor o zimskih nóšah, in kaj mislim, kakó naj si napravi svojo novo obleko. V tem je

družba vstala in se poizgubila po sobah. Jaz sem se vendar rešila pogovora s póstarno damo in odšla v malo stransko sobo. Glava me je bolela, nejevoljna sem stopila za gósta zagrinjala in gledala na medlé svetilke po ulicah.

Skozi sobo je prišel Rihard s tovarišem, kateréga nisem poznala. Zadovoljna sem bila, da me nista ugledala, šla sta dalje ter se pri vstopu v drugo sobo ustavila in zavijala cigarete.

„Kaj praviš o učiteljici moje sestre?“ vpraša Rihard svojega tovariša.

„Lepó deklè, ali ne zdí se mi, da bi ji bil ti po volji!“

„Káj ne? No, bodemo videli! Vsak večer mora biti tú in videl bodeš, kakó se meni skoro ukloni ta ošabnost!“

„Dobrega uspeha ti želim na obilo; škoda je pa vendar, da nima ta ónih trideset tisoč namesto tvoje graške Sabine.“

„Jaz vzamem tam le trideset tisoč; kaj morem zató, da mi pride še óna za naméček?“

Tedaj sta izginila v drugo sobo in jaz sem z zaničljivim posmehom zrla za njima . . .

Dné 4. prosinca leta 1885.

Kakó je vendar človek čuden! Ko sem ugledala, prebudivši se, jasno nebó in kakó je zimsko solnce takó dobrodejno obsevalo golo prirodo, kakó se je danes zdelo vse oživljeno in v moji sobi takó živahno, jezila sem se. Prespala sem takó nemirno to noč in zjutraj sem se vzbudila prav nejevoljna.

Vihar, nevihta, burja, sneg, ko je vsa priroda prav razburjena, ta kega vremena sem si želela to jutro, a solnce sije takó ljubo in nijedna vejica se ne gane. Prirodi je pač malo do moje sreče ali nesreče . . .

Dné 8. prosinca leta 1885.

Ako bi ne bilo tega sitnega dežévja in velicega blata, gotovo bi ne stopila v tramvaj, ko sem videla, da ni družega prostora nego za samó jedno osebo poleg — njega. Čuden človek je to. Če sem še takó daleč od njega, čutim pogled njegovih velikih temnih očij na svojem obrazu, opazim pri njem neko veselje, ako vstopim; ali če ga pogledam, obrne brzo svoj pogled na kakšen drug predmet. Danes je on izstopil, a jaz sem se vozila dalje in ko je bil že med množico, zrla sem še dolgo za njim in spoznala med drugimi njega vneseno, nenavadno lépo rast, in ko je na oglu krenil v stranske ulice, tedaj se je še jedenkrat obrnil in videla sem óni čudni globoki, takó resni, takó mili pogled njegov. Čutila sem, kakó mi stopa rdečica v lice.

Dné 18. prosinca leta 1885.

Moj neznanec je sedaj moj znanec.

Imela sem „uro“ pri Črničevih in mamá je prišla póme. Povabili so naju v drugo sobo na kavo, kjer je bilo še nekaj družbe. Vstopivši se mi ustavi noga — tam pri mizi je sedel moj znanec iz tramvaya. Ne vem, če se je zapazila moja zadrega med kratkim predstavljanjem. Ime mu je doktor Stranski. Kmalu sva se pogovarjala kakor stara znanca o najinem srečanju in poznanji po vidu. Ko mi je mamá dejala hrvaški, da bode treba oditi, vzkliknil je vesel:

„Vi govorite hrvaški?“

„Kakó pa“, dejala sem, „saj sem Hrvatica.“ In zopet sva si segla prijateljski v roké, ko mi je povedal, da je i on Hrvat.

Ko je ljubezniva Črničeva družina videla, kakó se družba lepó razumeva in kakó je vsakemu žál oditi, povabila je gospá vse na soboto večer.

Črnič pa se je obrnil k Stranskemu ter dejal: „In ti, Milutin, ne pridi mi vdovec, da ne bodeš takó hitro odhajal, izgovarjaje se, da te soproga čaka.“

Dasi tega nisem vedela, vender me ni iznenadilo. Ločili smo se prijazno, srčno ter obljubili priti v soboto.

Dné 23. prosinca leta 1885.

To je bil lep večer! To je bila pač druga družba nego pri Montejevih. Če bi hotela opisati ves večer? A najlepše, najprijetnejše mi je bilo njegovo govorjenje, in koliko sva govorila!

Njega soproga je ljubezniva, skromna, udana žena. Iz vsega se vidi, da je skrbna gospodinja, pridna soproga in srečna mati. Jedino devetletno hčerko ima in ta je nje veselje, nje sreča, nje biser.

Ona sama se zdí starejša negoli je, ker ne more biti baš zdrava. Tožila mi je, kakó se upeha, kakó težko diše, ako mora malo hitreje ali odveč hoditi. Govorila mi je o hiši, o domu takó, kakor zna samó pridna gospodinja. V stánu bi bila osrečiti óno vrsto móž, kateri takó radi poudarjajo, da je žena samó za to in le za to, ter je ne spoznajo vredne, da bi ji odkrili svojih skrbij, svojega posebnega veselja ali svoje posebne žalosti, ker imajo za to že svoje zaupne prijatelje. A njega menda — takó mislim — njega težko osreči taka žena. Pa zakaj mislim to? . . .

Tudi sinoči sem igrala nekaj klasičnih komadov; gospá Stranska je hvalila mojo spretnost, gospod in gospá Črničeva čut, s katerim sem igrala; on je pa samó z glavo zadovoljno prikimal, ko sem končala.

Kramoljali smo prav domače; razpravljali o vsem in peli; zdajci vzklikne Anin oče:

„Vsega smo poskusili, samó plesali še ne. Ti, doktor, slúli si nekdam za izvrstnega plesalca.“

„Nekdam že, ali zdaj že dolgo ne plešem,“ odreže se ta.

„Bode že, bode že!“ ugovarja mu Črnič, in jaz velim Ani, naj pokaže, kaj zna, ter naj igra najnovejši komad, ki se ga je učila.

Prav sramežljivo je stopila domača hči h klavirju, saj je bil ta nje prvi nastop pred drugimi, igrala je do zdaj samó pred máno.

„No-o?“ dejal je trgovec doktorju.

„Dobro, zaplešem, ali gospá tvoja mora z máno, časih sva dobro šla.“

Gospá Črničeva se je hitro utrudila, saj ni bila več mlada in vitka celó ne.

„Sedaj je pa še gospodičina Liljana,“ dejal je gospodar.

Ne vem zakaj, toda stresla sem se po vsem životu, ko je stopil k meni. Kadar je Ana pričela óni majestetični vstop v „Donauwellen“, dèl je nalahko roko okrog mojega pasú in v hipu sva se zavrtila v sobani.

Vse je izginilo mojim očém. Čutila sem na čelu le njegov gork dih in okoli pasú le njegovo nekoliko tesneje objemajočo roko in čutila sem se lahko, takó lahko, da bi bila plesala dalje brez konca in kraja.

Hvalili so najin ples in najino vztrajnost, češ: takó dolgo sva plesala, a meni se je zdelo, da je Ana skrčila komad.

Materi se je mogla nekoliko čudna zdeti moja ognjevitost o tem večeru, kajti gledala me je takó predirajoče, kadar je rekla: „No, lepó, domače je že bilo, ali ti vender malo pretíraš.“

Dné 24. prosinca leta 1885.

Ljubeznivi oficirček grof Monte je res mož-beseda. Vabi me, a jaz sem mu že vsakikrat odrekla. Rajša spim, nego da bi šla v óno družbo, saj v spanji sem takó srečna! A jenjati le neče. Danes pa je grofica poslala vabilni listič. Morala bodem iti, obljubila sem materi, ali ne več nego jeden sam večer, samó nocoj.

Dné 25. prosinca leta 1885.

Zopet je bilo zbrane več družbe, toda uprežena nisem bila, kakor zadnjič pri klavirji — mlad částnik je bil vedno kraj mene, dasi sem skoraj vse, kar je on dejal, odločno pobijala.

Videla sem pomembne poglede ónega částnika, s katerim je Monte zadnjič takó modroval, toda umela sem jih samó jaz.

Želela sem si, da bi me silili h klavirju, ker mi je vse drugo že presédalo.

Pozno šele so me naprosili, naj pójem.

Ko sem končala, stopi k meni Rihard. „No, gospodičina,“ reče, „to se pravi čutiti, kar se izreka! A izdali ste se s tem petjem. Takó iz srca ne more peti tacihi pesmij, kdor ni v takem položaji.“

Zadovoljno je opazoval na lici mojo rdečico, ki mi je pa bila šinila v obraz že med petjem, in se pri tem nagovoru še podvojila.

„Jaz bi rad jedno teh hijacint,“ dejal je kažoč na lepo razcvetelo hijacinto v pozlačenem košku na steni.

„No, saj so Vaše,“ sem dejala; „vzamete lahko vse.“

„Ne takó, iz Vaših rók bi rad jedno. Utrgajte in dajte mi, prosim Vas!“

Nasmehnila sem se mu prav zlóбно, ali odgovorila nisem, ker je baš stopil k nama njega prijatelj in se poslovil.

„Takó, gospodičina,“ dejal je po prijateljevem odhodu; „Vi se mojim najsvetejšim, najdražjim čustvom smejete? O Vi pač ne znate, ali pa vender dà, ako sodim po prejšnjem Vašem oduševljenji.“

„Česa, da ne znam, menite?“ vprašala sem ga zroč mu zvedávo v obraz.

„Kaj se pravi ljubiti in biti v negotovosti.“

„In Vi znate? Umejete li Vi, kaj je ljubezen?“

„Odkar sem Vas ugledal, dà! Od takrat je to najlepša moja misel, najprijetnejši moj čut.“

„A jaz poznam za Vas še slajši, še mikavnejši čut.“

„In ta bi bil?“

„No, jaz samó mislim takó, kakšen kupček zlatá za kakih tri deset tisoč — recimo.“

Nekako prestrašeno me je pogledal, vender se hitro spomnil, da je nemožno, da bi znala, ker ni nikdar zinil o tem, nego na samem s svojim prijateljem.

Mislèč torej, da sem rekla to kar takó po naključji, bil je hitro prejšnji in nagnivši se bliže k meni dejal očitajoče:

„Torej me Vi nečete umeti?“

„Jaz Vas ne morem; umela Vas bode druga bolje kakor jaz že umevam družega.“

Takó sem se ga odkrižala in videla še, kakó se je ugriznil v ustnice, potem sem pa šla k ostalim góstom.

In danes sem vesela, četudi sem legála . . . Morda pa tudi — ne . . .

Dné 30. prosinca leta 1885.

Ti dóbra, ljubezniva gospá Stranska! Pisala mi je takó ljubó, takó presrčno, kakor bi se poznali že deset let. Učila naj bi nje hčerko. Zakaj mi ni doktor pisal? Saj me je slišal on igrati še prej.

O, kakó ga še bolj spoštujem, da me ni on k temu pozval in prepričana sem, da tudi ženi svoji ni on rekel, naj piše meni. In skoraj mi je žal, da mi ni on pisal; njemu bi bila lahko odrekla, nji ne smem, ne morem. Hoditi v njiju hišo? Pa odločila bodem uro táko, kadar ga ni domá. Veselim se takó drage mi hčerke njegove.

Dné 2. svečana leta 1885.

Vse jutro je mélo, popółudne se je pa zvédrilo. Komaj sva z materjo stopili na pot, ugledali sva pogreb, a kakšen! Duhovnik, štirje črni možje z rakvijo; za njo pa sámo stara žena z otročičkom v naróčaji. Jokala sta obá, starka menda po hčeri, otrok od hudega mraza. Ko sva pa prišli v mesto, morali sva v jednih vélikih ulicah čakati, da mine dolga vrsta kočij, ki so se peljale tudi za mrličem. Velik voz samih krasnih vencev sta vlekla dva konja pred lepim zlato-črnim vozom.

Dné 6. svečana leta 1885.

Danes je bila prva ura pri Stranskih. Sáma ne vem, kaj čutim po ónih stopnicah, vse se mi zdi drugo, negoli drugod.

In Ljudmila? Oh, to je otrok takó mil in jaz sem srečna, da je moja učenka.

Gospá me je hotela zadržati, naj še malo počakam, da bode kmalu doktor tù, a čakala nisem, še prav hitela sem od ondot.

Dné 12. svečana leta 1885.

„Blagor njim, ki so ubogi v duhu!“ dejala sem si s svetim pismom, skladajoč baš prinesene cvetlice v šopek, misleč na Rezo.

Dekla je to v sosedovi hiši. Ko sem šla danes tjà po malo cvetic, začela mi je vsa srečna praviti o svojih ljubčkah. Kakó srečna je pravila!

„Veste, gospodičina, rad me ima in jaz sem takó strašno vánj zaljubljen. V nedeljo sem mu plačala liter vina in še ga bodem, dejala

sem mu, da me bode le rad imel. Komaj čakam, da ga vidim, a ponedevi neče k meni in tudi v krčmo gré le zvečer.“

In hitela je vsa srečna pripovedovati o svojem Mihci.

„Pa tudi óni drugi hodi za máno“ (kdo, ne vem) „ali jaz se držim rajša tega, ker ta bi me utegnil še vzeti, ta!“

„Delam naprej in naprej, vender, verjemite mi, ničesar nimam, vesela sem pa vse jedno, da le morem njemu kàj dati.“

Takó je klepetala in vsa zmedena preslišala, kakih róz še želim.

Uboga Reza! Ako bi vedela, da se le šálijo „čestilci“ tvoji s tridesetletno devico in da hočejo le denarja od tebe! A ona je srečna, srečna v mislih, da je ljubljena — in toliko, da je nistem zavidala.

Dné 20. svečana leta 1885.

Ljudmila dobro napreduje. Ima talent in voljo, a danes ni znala svoje naloge. Vprašaje jo, se je li naučila, povésila je nekoliko plavokodrasto glavíco, ugriznila v spodnje ustno z zgórenjimi zóbci, pogledala me od strani takó milo proseče ter tiho rekla: „Ne!“ Kaj sem hotela? Najrajša bi jo stisnila v svoj naróčaj — saj sem videla njegove očí, tisti njegov nepopísni pogled — ali nistem smela. Zapretila sem ji s kazalcem in dejala: „Ljudmila!“

Dné 25. svečana leta 1885.

Monte je odpotoval. Po zadnjih dogodkih sva se videla samó nekolikokrat, a šla sva s kratkim pozdravom drug mimo drugega Grofica kàj žaluje za njim in po njega družbi.

Vprašala me je, kakšen se mi zdi; odgovorila sem ji, da sem malo ž njim občevala. Ustregla ji nistem, ker nistem prešla v dolgo, dolgo hvalo.

Dné 28. svečana leta 1885.

Če le ni prehudó, hodim v mesto, ker vem, da se gotovo srečava. On je zmeraj isti, govóri rad, razpravlja in dokazuje mi prav indiferentno; le ko izstópi, tedaj ima za mé óni dolgi, dolgi, mili pogled.

Dné 8. sušca leta 1885.

Oh, kakóvo vreme! Ne bližajoča pomlád, ampak zdí se prav pozna jesen. Iz oblakov lije dan na dan; zdaj je sicer nehálo, a slíši se óni jednakomerni »tik, tik« izpod kápa.

Ti temno-sivi oblaki, ki se vlačijo takó leno pod nebom, ta pólu-tema pokvarijo človeku vso dobro voljo.

Čutim se danes takó nesrečno, takó brez vsacega veselja. Še iz hiše se mi ne ljubi, toda k Stranskeinu moram namesto včeraj. Mogoče, da me to malo razvedrí.

Dné 9. sušca leta 1885.

Sem li še takó vesela, kakor v trenutku, ko mi je dejal, da je premeščen? Gospé in Ljudmile ni bilo domá. Ko sem čakaje v vzprejemni sobi ogledovala prav lépo sliko, predstavljajočo górsko idilo, vstopi doktor. Bila sem v zadregi, a to je on hitro odpravil s svojo prirojeno zgovornostjo in duhovitostjo. Séla sva drug drugemu nasproti. Prosil me je odpuščenja, da se soproga zamuja toliko časa pri nakupávanji, ali da bode izvestno skoro domá, ker vé, da mi je priti. Pravil mi je potem prav ravnodušno, da je premeščen v Dalmacijo, in, ker sem videla, da ga to veseli, čestitala sem mu iz srca in odkrito. Gledal me je tedaj za trenutek predirajoče in me potem vél h klavirju. Igrala sem mu nekaj iz svoje fantazije, a to z vso dušo in s srcem. Kadar sem končala popolnoma morendo, prijel me je on za roko, pogledal me takó ljubó, zahvalil se mi in odšel. Zunaj sem ga že slišala, kakó je baš vstopivši soprogi pravil, da že čakam.

Ko je malo potem pričela Ljudmila svojo nalogo, nisem ji popravljala pogreškov, ker jih nisem slišala.

Po lekciji mi je gospá pripovedovala, da ji je žál zapustiti Trst, osobito radi Ljudmile in tudi nji sámí ne vé, kakó bode prijal dalmatinski zrak.

Dné 12. sušca leta 1885.

Sosedova Reza hodi že več časa jako klaverno. Danes mi je tožila, da Mihca že dolgo ni videla. Ubožica! Druzega ne misli, nego da se je ponesrečil ali obólel, o njega hudobiji se ji niti ne sanja. Ustrašila sem se, ko je mahnila z dolgimi rokami po zraku in zakričala:

„Veste, najbrž me pa hoče iznenaditi in pride kakšnega dné práznično oblečen in me vzame s sábo. Ali ne, gospodičina, da bode takó?“

„Takó bode, takó!“ dejala sem ji.

Poskočila je od veselja, méla si roki in šepetala: „Takó bode, takó!“

Dné 14. sušca leta 1885.

Danes sem bila, Ljudmilina učiteljica, zadnjikrat pri Stranskih. Ni nje, ni njega ni bilo. Ljudmilo sem strastno objela in se težko ločila od nje.

Istega dné, zvečer.

Kje sem se naučila in kdo me je navdihníl? Prvo ljubezensko pismo moje je bilo in ni bilo moje.

Reza me je prišla prosit, naj pišem Mihcu, a lepó, prav lepó, da ga ima strašno rada, da ga pozdravlja tolikokrat, kolikor je listja in trave ter da mu je prihranila tudi za liter vina.

Jaz nisem mislila, za koga pišem, pisala sem samó ljubezensko pismo, polno srčnih čustev, le ko me je Reza opomnila, naj ne pozabim pisati, da mu je nekaj prihranila, domislila sem se, raztrgala list in napisala drugi. Ko jo vprašam za náslov, pravi, da ne vé, kje je sedaj, da pa je jeden sam Miha Godec v Trstu in da ga gotovo najdejo. Zapisala sem torej samó:

„Miha Godec v Trstu.“

Ubogi listonoša, imel bode kaj iskati, ako ga bode hotel dobiti!

Dné 18. sušca leta 1885.

Lepó! Vse oživljeno, vse veselo, vse práznično, in jaz najbolj. Kakor sije danes čvrsto svetlo solnce, takó čvrsto zró danes moje oči v svet. Kakor je jasno nebó nad nami, takó jasno je v mojem srci, v moji duši! Do kdaj bode jasno nebó, doklé bode ta sreča v mojem srci?

Popóldne pojdem s Stranskimi v Miramare, zvečer pa je pri njih domači večer k odhodu; jutri odpotujejo.

(Konec prihodnjíč.)

Pismo.

Iz srca teče kri,

Od nje bom kaplje tri,

V posodico vlovila;

In z desno bom rokó

Prijela za peró

In v kri je namočila.

Pisala pismo mu,

Da notri v prsih tu

Srcé umira tuge,

Odkar je on odšel,

Nazaj besedo vzel,

Srcé prevaral druge.

Pridéla bom še tó,

Da prej, ko bo v rokó

Prejel ta list od mene,

Me zgrudi bela smrt,

Nesó me v ranjkih vrt,

Me črna prst odene!

y.

Luči.

Spisal Anton Funtek.

X.

óst sneg nalétuje. Nemo stojí samotna gorska vas, kjer so že ugasnile luči po ubožnih doméh; mirno kipé visoke goré z golimi gozdi, sivimi skalami. Zametene so vse gazi, više in više se dviguje bela odeja na tleh . . .

Srečen, kdor more v taki sneženi nóči uživati pokoj na toplem, ali hudo je, kdor mora na ponočni dolgi pot! Glej, ondu iz vasi se bliža lučica, zvonček pôje v temò; zdajci moreš razločiti sivolasega duhovnika s cerkvenikom in za njima možá v kmetiški obleki. Tam pri zadnji hiši zavijejo vkreber; po debelem snegu stopajo v goro. V visokem sêlu koprní bolnik po svetstvu za umirajoče; hiteti je treba, da se ne loči duša od slabotnega telesa. predno ni spravljena z Bogom. Kako je hitel nizdolu sin, da ustreže zadnji želji umirajočega očeta; s tresočo roko je pozvonil pri duhovniku. Hudo mu je bilo, da mora tirati v mrzlo noč slabotnega gospoda, kateri je toli potreben mirú in toplote; boječe je stal pred njim in povešal oči, izrekajoč svojo prošnjo — jedna sama mehka beseda je storila, da je dvignil glavo in pogledal v mile oči duhovnega očeta, potem pa je stopil bliže in iskreno poljubil velo suhotno roko . . . Ko bi ne bil znal nikdar poprej, zakaj ves pogorski národ daleč v okrožji toli verno ljubi pastirja svojega, védel bi bil v tem hipu! Med gorami je osivel dobrotni mož; malone do zadnjega župljana je pokopal prejšnji rod, krstil vse mladeniče, vsa dekleta, katera sedaj še ne mislijo na smrt, učil jih tudi z očetovsko rahlo besedo; brez števila rók je zvezal pred oltarjem, delil radost s svojimi župljani, bil jim zvest tolažnik v nesrečah . . . Ločen od vsega svetá si je ustvarjal nov svet; plemenit poslanec božji je z milimi opomini, s presrčno prijazno besedo blažil trdosti, kakeršne se vsekdar pojavljajo pri gorskih ljudeh, in seme, katero je sejal v njih srca, rodilo je bogat sad. Kadar mu bode stopiti pred sodni stol, stopil bode z lahko vestjó, ker vé, da je prav razumel vzvišeni svoj poziv, ker vé, da se ni nikdar strašil truda, ko je bilo treba učiti in tudi svariti. Skrben oče je, ki s svetlim vzgledom odvráča deco svojo od zlá ter jo polagoma vodi do nramnega življenja — takó je živel pošteno in osivel častno med ljudstvom svojim! Náse misli malokdaj, na vernike svoje vselej. Jedno mu je, ali ga kličejo k bolniku od blizu ali od daleč, bodisi podnevi, bodisi o polunoči; ako

je slabotno teló, šibák ni duh. Prav ta krepki duh pa hoče, da se teló ne pokarja slabosti, katero prinašajo stara leta; šibeče noge morajo hoditi, utrujene oči morajo gledati. Takó prihaja k bolnikom, in čudno vpliva prihod njegov na opešane močí. Njemu je dano, da ublaží strahoto smrti, in čestokrat kadar odhaja, pustí v siromaškem dómu tudi dar človekoljubja za telesne potrebe bolnikove. Saj pozná življenje v teh tesnih prostorih, kakor malokdo! Pogorski národ ne mrje od duševnih bolečin, nego neprestana jedináščina ga slabí, da lega prerano v gomile. Bolnika, ki vzdíha na trdem ležišču, utegnulo bi okrepiti zdravilo, ali pri hiši ni toliko, da bi mu kupili količkej boljšega okrepila. Kadar ga zagrebejo, tedaj šele trka prava potreba na vrata! Tolažilna beseda, akotudi še takó presrčna in sočutna, ne prežene bede; dejanske pomoči je treba. Glej, in čestokrat odpré dušni pastir skrivno predalce, kjer je spravljén težko prisluženi denar, in legak, srečen nasmeh mu igrá na ustnih. Njemu ne treba dosti, in s seboj ne vzame ničesar. Ali ti novci morejo vsaj za nekaj časa odgnati skelečo lakoto od praga zapuščeni družini — zató daje rad, in mnoga srca blagoslavlja jo blazega duhovnega očeta . . .

Takšno je delovanje možá, nepoznanega v svetu. Kdo vé med šumnim življenjem, kakšen zlat značaj deluje v skriti gorski vasi, in kadar ga zagrne grob, kdo li bode ondu plakal za njim? Kratko novost bodo čitali ljudjé, da je nekje v hribih umrl ta in ta, star toliko in toliko, zvest do zadnjega diha pozivu svojemu, in potem ga pozabijo. Saj ga niti poznali niso! Ali v hvaležnih srcih preprostih gorjanov ne bode zabljen! Mah bode prerasel gomilo njegovo, ali krepko bode živela med gorami povest o plemenitem móži, kakeršnih svet nima mnogo. In če zajde tujec med goré, strméč bode poslušal povest in se čudil visokosti plemenitega dušnega pastirja!

Avstrijsko srednje šolstvo.

Statistična studija.

Sestavil Evgen Lah.

Uradni list »Verordnungsblatt für den Dienstbereich des Ministeriums für Cultus und Unterricht, Jahrgang 1890. Stück I.« prinaša obširen sestavek o avstrijskih gimnazijah in realkah, čegar vsebina je toli poučna in zanimiva, da se nam zli primerno, ž njim seznaniti tudi čitatelje »Ljubljanskega Zvona«.

Avstrija ima 172 gimnazij in 84 realk. Gimnazije se med sabo po kategoriji delé takó, da jih je velika večina, namreč 131, višjih, le 18 realnih in višjih, samó 14 nižjih, 9 pa realnih. Od realk je 43 višjih, in 21 nižjih.

Gimnazij vzdržuje 122 država, 20 mesta, 12 redovi, 9 dežele, 4 zasebniki, 3 škofijstva, 2 ustanove; realk vzdržuje 53 država, 16 dežele, 9 mesta, 5 zasebniki, 1 ustanove.

Jako zanimiva je razdelitev po poučnem jeziku. Največ gimnazij je nemških, namreč 96, tedaj več kot polovica. Jedina Dalmacija nima nobene nemške gimnazije, sicer Nižjeavstrijska 25, Češka 22, Moravska 13, Štajerska 8, Tirolska 6, Zgornjeavstrijska in Šlezija po 4, Koroška 3, Solnograška, Gališka in Bukovina po 2, ostale, med njimi Kranjska, po 1.

Za nemškimi pride največ gimnazij čeških, vsega skupaj 40, to je: v Češki 31, v Moravski 8 in v Šleziji 1. — Poljskih gimnazij je 23, nahajajo se pa vse v Galiciji. — Laške so 4; po jedna v Trstu, Istri, Tirolski in Dalmaciji. — Srbsko-hrvaške so 3, vse v Dalmaciji; rusinska 1 v Gališki. Utrakvističnih je 5 in sicer 3 slovensko-nemške v Kranjski, 1 laško-nemška (Trident) v Tirolski, 1 nemško-rumunska (Suczawa) v Bukovini.

Menj razlike je pri realkah. Tudi tu je velika večina, 58, nemška. Tudi tu je prva, s 17 realkami, Nižjeavstrijska; za njo pride z 12 Moravska; 10 jih ima Češka, 4 Šlezija, 3 Štajerska, po 2 Zgornjeavstrijska in Tirolska; ostale, med njimi Kranjska, po 1. Čeških je 17 in sicer 13 na Češkem, 4 na Moravskem; poljskih 5 v Gališki; laške 3, po 1 v Tirolski, Trstu in Dalmaciji; srbsko-hrvaška 1 v Dalmaciji. Rusinskih in utrakvističnih realk ne nahajamo v Avstriji.

Zeló zanimivo je razmerje med jezikom in narodnostjo.

Národ	Število	Gimnazije		Realke		Sploh	
		Število	jeden zavod pride na prebivalcev	Število	jeden zavod pride na prebivalcev	Število	jeden zavod pride na prebivalcev
nemški	8,008.864	98 ¹ / ₂ *	81.308	58	138.084	156 ¹ / ₂	51.175
češki (in slovaški)	5,180.908	40	129.523	17	304.759	57	90.893
poljski	3,238.534	23	140.806	5	047.707	28	115.662
rusinski	2,792.667	1	2,792.667	—	—	1	2,792.667
slovenski	1,140.304	1 ¹ / ₂	760.203	—	—	1 ¹ / ₂	760.203
srbski in hrvaški	563.615	3	187.872	1	563.615	4	140.904
italijanski	608.653	4 ¹ / ₂	148.690	3	222.884	7 ¹ / ₂	89.154
rumunski	190.799	1 ¹ / ₂	381.598	—	—	1 ¹ / ₂	381.598
madjarski	9.887	—	—	—	—	—	—
sploh	21,794.231	172	126.711	84	259.455	256	85.134

* Na utrakvističnih zavodih gre vsaki dotičnih naroduostij pri skupni svoti polovica.

V vsi Avstriji, kjer se nahaja 256 gimnazij in realk, pride na vsak milijon prebivalcev po 12 tacih zavodov. Posamezne narodnosti so v tem pogledu zelo različne. Najboljša se godi Nemcem, ki imajo na vsak svoj milijon ljudi po 19 gimnazij ali realk, Čehi in Italijani po 11, Poljaki po 9, Srbje in Hrvatje po 7, Rumuni po 3, Slovenci po $1\frac{1}{3}$, Rusini $\frac{1}{3}$. Madjari v tostranski državni polovici ne morejo priti v poštev.

Gimnazij posebej imajo zopet Nemci največ; za njimi pridejo Čehi, Poljaki in Italijani; potem Srbje in Hrvatje; za njimi Rumuni. Slovenci smo tu zopet pri zadnjih, le Rusini so še na slabšem, ako sevéda malega števila Madjarov ne vštevamo.

Realke ima le pet narodnostij; slovenskih, rusinskih, rumunskih in madjarskih realk sploh ni. Največ jih imajo sevéda zopet Nemci, za njimi Italijani, potem Čehi, za njimi Srbje in Hrvatje, končno Poljaki.

Izpregovoriti nam je tudi nekoliko o obiskovanji šol. Kažejo se nam tu velike razlike, ki niso v nikakem soglasji in razmerji s prebivalstvom dotičnih deželá.

Tek. štev.	Imena deželam	Število učencev			Število navzočnih prebivalcev	Na koliko ljudi pride t. sred. šolec
		gimnazije	realke	skupaj		
1	Nižja Avstrija	7.737	4.651	12.388	2.169.032	175
2	Zgornja Avstrija	1.256	407	1.663	752.064	425
3	Solnograška	455	235	690	159.773	232
4	Štajerska	2.076	668	2.744	1.186.393	396
5	Koroška	718	184	902	314.061	381
6	Kranjska	1.206	362	1.568	477.607	305
7	Primorska	1.597	1.121	2.718	610.688	224
8	Tirolska s Predarlško	2.441	539	2.980	897.121	301
9	Češka	16.472	5.345	21.817	5.527.263	253
10	Moravska	5.501	3.288	8.789	2.140.820	244
11	Šlezija	1.466	997	2.463	550.667	224
12	Galicija	12.430	1.031	13.467	5.938.491	241
13	Bukovina	1.333	385	1.718	568.453	331
14	Dalmacija	762	164	926	471.827	509
	Sploh	55.456	19.377	74.833	21.794.231	291

Iz te tabele je tedaj razvidno, da najmarljiveje (sevéda zaradi Dunaja in njegovih izjemnih razmer) pohajajo srednje šole v Nižji Avstriji; za njo prideta Primorska, kjer je zopet v prvi vrsti odločevalen Trst, in pa Šlezija; potem Solnograška, Češka in Moravska. Ugodno, ker normalno, je obiskovanje srednjih šol v Tirolski, Kranjski in Buko-

vini, nekoliko slabše že v Koroški in Štajerski; neugodno v Galiciji in Zgornji Avstriji, zelo neugodno v Dalmaciji.

Najbolj obiskovane gimnazije imata Galicija (po 478 učencev na 1 zavodu) in Bukovina po 444; dobro so obiskovane gimnazije v Primorski (319), Zgornji Avstriji (314), Češki (311), Nižji Avstriji (309), in Kranjski (302); slabše že v Šleziji (293), Tirolski s Predarlško (271), Moravski (262) in Štajerski (259); še slabše v Koroški (239) in Solnograški (227); najslabše v Dalmaciji (po 191 učencev povprek na vsacem zavodu).

Najbolj obiskovane realke, po 385 oz. 362 učencev, imata Bukovina in Kranjska; za njimi prideta Primorska (280) in Nižja Avstrija (274); potem Šlezija (249), Solnograška (235), Češka (232) in Štajerska (223); za njimi Galicija (206), Moravska (205) in Zgornja Avstrija (203); končno Koroška (184), Tirolska s Predarlško (135) in Dalmacija (82).

Srednješolski zavodi sploh so povprek najbolj obiskovani v Galiciji in Bukovini, kjer pride na vsak tak zavod po 434 oziroma 429 učencev. Za njima prideta takoj Kranjska in Primorska s 314 in 302 učencema; potem Nižja Avstrija z 295, Zgornja Avstrija, Šlezija in Češka z 277, oziroma 274 in 272, Štajerska z 249, Moravska z 237, Solnograška z 230, Tirolska s Predarlško z 229, Koroška z 226, končno Dalmacija samó s 154 učenci na vsak zavod.

Katere gimnazije in katere realke so v Avstriji najmočnejše, katere najslabeje obiskovane?

Najbolj obiskovane gimnazije vse Avstrije so: 1.) ljubljanska z 887 učenci; 2.) in 3.) Frančiško Jožefova in IV. državna v Lvovu z 849 oziroma 844 učenci; 4.) gimnazija v Przemyslu z 806; 5.) v Črnovicah s 709; 6.) II. državna v Lvovu s 683 in 7.) krakovska s 622 učenci. Po 500—600 učencev ima 13 gimnazij, po 400—500 učencev 28, po 300—400 učencev 37, po 200—300 učencev 54, po 100—200 učencev 25 gimnazij. 100 ali pa še menj učencev imajo naslednje gimnazije: 1.) kotorska 100; 2.) kočevska 88; 3.) v Waidhofnu 78; 4.) Meixnerjeva privatna na Dunaji 76; 5.) v Gayi 63 in 6.) pazinska 53.

Omeniti je končno še dveh, katerih pa ne gre pri razvrstitvi po obiskovanji jemati v poštev, ker imata le po jeden tečaj. To sta gimnaziji Kranjska s IV. razredom in 14 učenci in pa privatna Scholzova v Gradci s I. razredom in 11 učenci.

Najbolj obiskovane realke so: 1.) praška državna s 594, 2.) tržaška komunalna s 527 in 3.) dunajska komunalna s 521 učenci; 8 realk ima po 400 500, 14 po 300—400, 28 po 200—300,

19 po 100—200, 9 pa manj nego po 100 učencev, namreč realke: v Bolcanu s 87, Auspitzu z 82, Meixnerjeva privatna na Dunaji s 73, Döllova privatna ravno tam z 68, v Tarnopolu s 65, v Waidhofnu s 64, v Dornbirnu in pa Rainerjeva privatna na Dunaji s po 61, končno v Zadru z le 43 učenci.

Vsi ti podatki veljajo za pričetek letošnjega šolskega leta.

Davorin Trstenjak †

Spisal Fr. Levec.

I.

Iz Starega Trga pri Slovenjem Gradcu nam je došla žalostna vest, da je dne 3. svečana t. l. po daljšem bolehanji v 73. letu dôbe svoje izdihnil plemenito dušo svojo starina slovenskih pisateljev, dični Davorin Trstenjak, župnik Starotrški.

Davorin je bil čestit mož, kateri je vse svoje dolgo življenje posvetil znanosti in domovini; kateri je v cerkvi vselej vestno učil preprosti národ večnih resnic in v šoli navduševal tega preprostega národa sinove za vzvišene ideale; kateri je dolgih 52 let z gorečo besedo in spretnim peresom uspešno in sadunosno deloval v slovenskem slovstvu; kateri se je vedno nahajal v čestiti družbi naših prvih sotrudnikov za slovenskega národa prosveto in za slovenske literature razcvit, vselej od svoje prve mladosti do sive svoje starosti nam mlajšim vzvišen vzgled neutrudne delavnosti in jeklene značajnosti.¹⁾

Davorin Trstenjak! Kdo ga ne pozna? Star znanec, ljub znanec, drag prijatelj je vsakemu, kdor z nekoliko paznim očesom čita naše knjige in časopise. Povsod ga srečavaš v slovenskem slovstvu in že dolgo ga srečavaš, najbrž, odkar si čitati pričel. Zdaj te

¹⁾ Mutatis mutandis ponatiskujem tukaj članek, katerega sem ob štiridesetletnici Trstenjakovi priobčil leta 1878. v »Slovenskem Narodu« (št. 258 in 259.) Priobčujem ga prvič zató, ker se ta članek opira na ustne in pismene podatke Trstenjaka samega, in drugič zató, ker so iz njega doslej zajemali vsi, ki so od leta 1878. sem pisali o Trstenjaku. Mislim zatorej, da zasluži, da se otme iz pozabnosti političnega lista. Pis.

pozdravlja ter ti imenuje svoje pravo ime; zdaj si obraz nekoliko zakrije, klobuk nekoliko niže na čelo potisne, da ne veš prav, je li tvoj znanec ali ne, vendar, če ga natančneje ogledaš — kmalu se ti po kaže pošteno lice vrlega našega Davorina.

Zdaj ti razlaga skrivnosti taram-balte-sekire ter dokazuje, da Skiti niso bili nikdar Slovani; zdaj ti zopet opisuje našo Torklo in Bog si ga védi, kakšno boginjo še, in te uči, da smo že pred dve tisoč leti bivali na naši zemlji, katera »zdaj grob ima komaj za nas«; tukaj ti pripoveduje veselo vrbovsko smešnico, ondu priobčava zanimiv životopis slavnega rojaka; tukaj zapóje pošteno slovensko pesem, ondu zagrmí z ostro pridigo; tukaj biča v hudi satiri naše filistre, ondu v uvodnem članku kliče k delu in spravi; tukaj ti ljubó in mično sanjari, ondu ti korenito razglablja čudovite skrivnosti našega jezika. Skratka: povsod ga nahajaš, vsak dan ga srečavaš, vsak dan, pravim, in povsod: v Bleiweisovih »Novicah«, v Janežičevem »Glasniku«, v »Slovenskem Narodu«, v Einspielerjevem in Klunovem »Slovenci«, v Pajkovi »Zori« in v goriški »Soči«, v »Slovenskem Prijatlu« in »Slovenskem Gospodarji«, v Slomškovih »Drobtinicah«, v Sketovem »Kresi« in v Matiških knjigah itd. itd. Zdaj ti piše slovensko, zdaj hrvaško, zdaj nemško, kakor se mu ravno poljubi, a vedno poln navdušenja za slovanstvo, poln ljubezni za národ slovenski!

Dà, ljubezen, goreča ljubezen do preprostega národa in sveta ljubezen do znanosti je ves čas njegovega življenja vodila našega Trstenjaka, da je v veselih in žalostnih urah neprestano delal, učil, pisal, navduševal, žrtvoval in trdil se, akoravno je vedel, da mu takó neznanen národ, kakor je naš, njegovega dela in truda nikdar ne bode povrnil, in da ga tisti čas takó malo zaveden národ, kakor je bil naš, nikdar ne bode odškodoval za njegove žrtve in napore. Zadovoljen je bil samó s tem, da je znanosti koristil, da je tu in tam koga izmed nas oveselil, tu in tam kakšen talent vzbudil. Spodobi se, da se tudi mi, katere so njegovi spisi tolikrat zanimali in učili, ob novem grobu njegovem ogledamo, kakó je živel, kakó delal in koliko je storil naš čestiti pokojnik za srečo, omiko in blagost svojega dragega mu národa.

II.

Porojen je bil Davorin Trstenjak dné 8. listopada l. 1817. v Kraljevcih, v vasi fare sv. Jurija na Ščavnici, na slovenskem Štajerskem, sin preprostih, a jako poštenih kmetskih roditeljev. Leta 1825. začel je hoditi v ljudsko šolo pri sv. Juriji, ki je bila tisti čas popolnoma nemški osnovana; samó čestiti katehet Martin Vršič, ki je

spisal tudi dve slovenski molitveni knjigi v Dajnkovem črkopisu, učil je otroke krščanskega nauka v slovenskem jeziku.

Jeseni leta 1827. pošljejo roditelji našega Davorina v mestno šolo rádigojinsko, kjer je katehetoval znani slovenski slovničar in pisatelj Peter Dajnko, ki je pa v šoli slovenske otroke mučil z nemškimi katekizmom. Listopada meseca leta 1829. prišel je Trstenjak v tretji razred okrožne glavne šole mariborske, in to dovršivši, bil je listopada meseca leta 1830. vzprejet v ondotni gimnazij. V prvih štirih razredih mu je bil učitelj občje spoštovani profesor Jurij Mally, znani nemški pisatelj modroslovskih in prirodoslovskih spisov, ki je v živem in bistroumnem dečku vzbudil veselje do zgodovine. V humanitatnih razredih (v 5. in 6. šoli) učiteljeval mu je po notranjih avstrijskih deželah dobro znani profesor dr. Rudolf Gustav Puff, čislan nemški pesnik, novelist in spisovalec različnih zgodovinskih monografij. Šestošolec Trstenjak je učil svojega profesorja slovenskega, a profesor Puff svojega učenca Trstenjaka italijanskega jezika.

Že na gimnaziji je slovel Trstenjak za najboljšega znalca slovenskega jezika, kateri se tisti čas sevéda v šoli ni učil, ali Trstenjak je pridno studiral Dajnkovo in Murkovo slovnico ter poleg tega čital »Kranjsko Čebelico« in Volkmerjeve pesmi in fabule. Zaradi njegove izvedenosti v domačem jeziku, naprosilo ga je več uradnikov mariborskih, da jim je razlagal slovenščino. Nemški pesniki so mu vzbudili veselje do poezije, in gimnazijalec Trstenjak je poskušal večkrat v slovenskem jeziku zlagati izvirne pesmi; nekoliko jih je poslovenil tudi iz Matthissona in Schillerja. Te pesmi so bile, to se vé, samó mladostne poskušnje, vender so jih sošolci radi čitali, ž njimi si ogrevali srce ter si krepili ljubezen do slovenskega jezika.

Meseca vinotoka l. 1836. šel je Trstenjak na vseučilišče v Gradec, kjer je našel stare znance in prijatelje iz Maribora, n. pr. jurista Miklošiča, Stanka Vraza in bogoslovca Cafa. Poleg šolskih predmetov se je učil pridno s Stankom Vrazom in Cafom slovanskim jezikom. Leta 1837. spisal je dramo »Nevesta z otoka Cypros«, a leta 1839., ko se je preselil v Zagreb, konfiscirali so mu na štajersko-hrvaški meji carinski uradniki rokopis te drame, in vsi poznejši potje, priti zopet do njega, bili so brez uspeha.

Leta 1838. vzame dr. J. Polsterer, profesor modroslovja na graškem vseučilišči, Trstenjaka v svojo hišo, da mu je na glas čital knjige. Profesor Polsterer je prevzel tisto leto tudi uredništvo uradnega lista »Grazer Zeitung« in priloge ji »Der Aufmerksame«, a ker je bil sam bolehen, pomagal mu je Trstenjak uredovati oba lista.

To priliko je porabil Trstenjak, da je leta 1838. v novinah »Der Aufmerksame« priobčil več »ilirskih« in slovenskih, večinoma slavnostnih pesmij, o gódu cesarja Ferdinanda, nadvojvode Ivana, dež. glavarja grofa Ignacija Attemsa, grofa Wickenburga in druge.

Več Trstenjakovih slovenskih pesmij je ponemčil njegov prijatelj in sošolec, Slovenec Matevž Vehovar, ki je bil v nemščini posebno izurjen, da je izdal tudi zvezek nemških pesmij ter je že pred več leti umrl na Dunaji profesor trgovinske akademije. Te ponemčene Trstenjakove pesmi je razglašal Vehovar največ v listu »Der Aufmerksame«, v »Carnioliji« (»Montenegrinerlied«) in v »Croaciji«, s pristavkom »Aus dem Illyrischen des Davorin«. Takrat v Gradci živeči nemški pesnik Friderek baron Wendt je ponemčil več Trstenjakovih pesmij ter jih priobčil v praških leposlovnih novinah »Ost und West«. Po Trstenjakovi obširni slovenski baladi »Ribič«, zložil je Vehovar daljšo povest, katera je tudi v časopisu »Der Aufmerksame« natisnjena.

V profesorja Polstererja hiši se je bil seznanil Trstenjak z nemškimi pesniki Anastazijem Grünom, Hijacintom pl. Schulheimom in z izvrstnim lirikom in kranjskim rojakom Vincencijem Zusnerjem (Škofje-Ločanom), kateri so vsi dobrodejno vplivali na slovstveno in estetično izobraženje za vse lepo in dobro takó dovetnega mladega Slovenca.

Leta 1838. prinesla je Gajeva »Danica ilirska« več Trstenjakovih erotičnih pesmij pod naslovom »Leljinke«. Trstenjak je pisal tedaj samó v srbsko-hrvaškem, ali — kakor so ga takrat imenovali — »ilirskem« jeziku, in še poznejša leta je imel Trstenjak iz tistih časov jako bogato pesemsko zbirko v rokopisu shranjeno. Leta 1838. potoval je s Stankom Vrazom po Slovenskem in je nabiral ž njim slovenskih národnih pesmij. — Leta 1839. jeseni preseli se Trstenjak v blaženo stolico tedanjega ilirskega gibanja, v Zagreb, da bi tukaj dovršil svoje modroslovske studije. Tukaj je živel v prijetnem prijateljskem znanstvu z dr. Gajem, s poznejšim banom Ivanom Mažuraničem in njega bratom Antonom, z Babukičem, dr. Demetrom, Rakovcem, Vukotinovičem in z mnogimi drugimi hrvaškimi pesniki in pisatelji. Pridno je sodeloval pri »Ilirski Danici«, vendar so njegovi spisi v teh novinah zvečine brez imena natisnjeni, ker tedanje madjaronsko ravnateljstvo je pisano gledalo dijake, ki so se navduševali in delali za idejo ilirizma. Ono leto je prevajal tudi pridno na dr. Demetra prošnjo igre za hrvaško gledališče, časih po dva, po tri prizore, časih po ves akt, kakor je bilo ravno treba, samó da je bil

vedno repertoire oskrben. Veliko pozornost v ónem času je vzbudila pesem, ki jo je bil Trstenjak zložil o gódu svojega profesorja Step. Moysesesa, pozneje škofa v banski Bistrici, slavnega slovaškega domoljuba.

Leta 1840. stopil je Trstenjak v bogoslovje v Gradci. Do sedaj je pisal največ »ilirski«, a od sedaj se je spet poprijel slovenskega jezika. Med slovenskimi bogoslovci je osnoval literarno društvo »Bibliotheca slovenica«, vadil se je ž njimi v slovenskih pridigah; poleg tega je pisal nemški naznanila o slovenskih knjigah v »Stiriji«, ter zlágal novele za cerkovne novine »der katholische Wahrheitsfreund«. Pod imenom »Vlastelin Kralovski« je pisal v dalmatinski »Zori«, priporočal Dalmatincem gajico ter imel s popom Ivičevičem polemiko o dalmatinskem črkopisu.

Leta 1842. dal je na svetlo prve »šmárnice« (»Mesec Marije«), poslovenjene iz francoščine. V novinah »Steiermärkische Zeitschrift« priobčil je v tem času zanimiv spis »über das geistige und poetische Leben der Winden in Steiermark«, a Kopitar, kateremu je bil rokopis v cenzuro poslan, jako ga je popačil in celó več zgodovinskih nemških spisov zatrl, ker ni bil tistega mnenja, nego Trstenjak, ki je trdil, da so Slovani prvotni prebivalci v Noriku in Panoniji. Znano je, da pravda o tej stvári še ni dognana, ter zadnje čase, posebno odkar slavni Mommsen izdaje znani »Corpus inscriptionum«, dobil je Trstenjak za svojo misel spet več veljavnih prič, kajti Mommsen je n. pr. objavil stare rimske nadpise, v katerih se med drugim nahajajo — staroslovenski aoristi!

Leta 1844. bil je Trstenjak za duhovnika posvečen in za kapelana v Slivnico pri Mariboru poslan. Blizu njega v Frajhamu mu je živel prijatelj Oroslav Caf. Ta je Trstenjaka navdušil za primerjajoče jezikoslovje. Skupaj sta se učila sanskritu, zendu in gotškemu jeziku. Zategadelj od leta 1844. do 1848. ne nahajamo nič Trstenjakovih spisov po novinah. Mož se je ves ta čas pridno učil jezikoslovju, čital je stare klasike, studiral domačo zgodovino ter zbiral gradivo za svoje poznejše zgodovinske in mitologiške preiskave. A burno politično življenje leta 1848. odvrnilo je tudi Trstenjaka od njegovih tihih studij. Spet je pričel pridno v novine dopisavati, ali zdaj največ politične stvari. V Cigaletovo »Slovenijo« in v Prausovo »Südslavische Zeitung« je pošiljal članke in dopise pod šifro E. — Zangova »Presse«, takrat v nam Slovanom prijaznem zmislu uredovana, prinašala je pod šifro r. temeljite dopise »aus Untersteier«; ravno takó takisto praška »Union«, in spisi o slovenstvu v Jordanovih »Jahrbücher« so tudi Trstenjakovi.

Leta 1850. bil je Trstenjak imenovan začasnim gimnazijalnim učiteljem v Mariboru, kjer je do leta 1861. učil verouk, slovenski jezik, zgodovino in geografijo.

S preselitvijo v Maribor se pričinja nova dōba v slovstvenem delovanji Trstenjakovem; kajti do leta 1850 je pisal zvečine »ilirski« in nemški, le malo slovenski, a sedaj je zastavil peró, in s čudovito delavnostjo, pridnostjo in vztrajnostjo je začel pisati samó slovenski, takó, da je bil glavni podpornik in sodelovalec v sem slovenskim mnogoštevilnim novinam, ki so izhajale od leta 1850. dalje.

V »Novicah« oglasil se je Trstenjak prvič leta 1846., oziroma 1852. ter bil jim je zvest prijatelj celih devetindvajset let. Število njegovih starinosloveskih, zgodovinskih in bajeslovesnih sestavkov v tem časopisu je — legijon! Namera vsem tem brezštevilnim spisom bila je ta: dokazati in svet prepričati, da so že pred Kristom med Adrijo in Karpati stanovali Slovani.

»Od prvega tukaj
Prebiva moj rod,
Če vé kdo za druž'ga,
Naj reče, od kod?«

Res, da so ti spisi časih nedostatni, toda Trstenjak je bil v tej stroki samouk, prvi naseljenec sredi neskončnega gozda, ki goščavo krči in črta, da potomci pridejo do svetlobe, in če družega ne, to za slugo si je pridobil vrli mož, da bodo njegove preiskave poznejšim, bistrournejšim jezikoslovcem služile v podlago, na kateri bodo dalje zidali. Gradivo za te zanimive spise je nabiral Trstenjak tedaj, ko je učiteljeval v Mariboru. Vsako leto o počitkih je potoval po pokrajinah nekdanjega Norika in stare Panonije ter je zbiral nadpise in risal podobe iz rimskih časov. Spremljal ga je navadno kdo izmed njegovih učencev, ki je znal dobro risati. Gotovo je na takih potovanjih mnogo novcev potrosil, a nabral si je tudi bogato zbirko rimskih starin, takó da znani zgodovinarji in starinoslovci, kakor n. pr. Mommsen, Conze in drugi, so večkrat pri Trstenjaku iskali sveta in pojasnila, in da so mu pridno dopisavali slavni učenjaki od vseh strani.

Pod izmišljenim imenom »Vicko Dragan« in »Vitomar« odprl je Trstenjak v »Novicah« prvi pot povestim in humoreskam. Njegove humoreske in šaljive povesti, katerih se mnogo v »Novicah« nahaja, bile bi še dandenes jako prijetno berilo, ako bi v posebni zbirki prišle na svetlo. Njegov potopis: »Iz potne bisage. Prijazni dopisi do strica Brcka Dragana v Vrbovcu« (1859) je jako duhovit in dovtipen, in njegova novela »Slovenski Leander«, natisnjena isto

leto v »Novicah« pod šifro §§. je gotovo jedna najlepših slovenskih povestij. Zdi se mi, kakor bi se bil Bleiweis do Trstenjakovih časov branil v »Novicah« prinašati humoreske in povesti, v katerih se govori o — ljubezni (to se vé, da jako pošteni in nedolžni), in stoprav tedaj, ko je Trstenjak, duhovnik, začel novele pisati, dale so »Novice« tudi drugim pisateljem nekoliko več duška. I tukaj je bil Trstenjak »promachos«.

V Bleiweisovem »Koledarčku«, ki je zdaj znanejši in razširjenjši v novi izdavi »Zlatih klasov«, objavil je Trstenjak novelo iz življenja slavnega umetnika Ticijana pod naslovom »Slikar« ter opisal življenje svojega dragega prijatelja, ilirskega pesnika in štajerskega Slovenca Stanka Vraza.

Janežičevemu »Slovenskemu Glasniku« bil je Trstenjak ves čas priden podpornik, kakor že poprej tudi njegovi »Slovenski Bčeli«. Kakor v »Novicah« zgodovinske in starinoslovske, takó je priobčaval v »Glasniku« bajeslovne, iz slovenskih prislovič, pesmij, običajev posnete preiskave in jezikoslovne črtice; pošiljal mu je dopise, humoreske (Vicko Dragan) ter napósled prav s studentovskim humorjem leta 1867. spisal zánj prijetno povest »Kelmorajn«. Iz tega časa, ko je bil Trstenjak gimnazijalni profesor v Mariboru, nahaja se več njegovih znanstvenih nemških spisov v »Mittheilungen des historischen Vereins für Krain« in v enakem časopisu koroškega zgodovinskega društva, in poleg vsega tega tudi mariborske gimnazije programa ni pozabil. V Slomškovih »Drobtinich« razglasil je životopis prvega slovenskega lazarista, svojega učenega prijatelja Janeza Klajžarja, v Costovem »Vodnikovem spomeniku« povest: »Ljudevit, kralj hrvatski«, v »Zlatem veku« zgodovinsko črtico o Metodovi stolici. Celó »Slovenski Prijatelj« je prinesel več njegovih pridig s podpisom M. T., vendar so nekatere pod to šifro tudi M. Torkarjeve.

Leta 1861. dobil je Trstenjak faro sv. Jurija ob južni železnici, kjer je pastiroval 7 let in pol. S to faro je združena velika kmetija in človek se mora kar čuditi, odkod je Trstenjak, zdaj velike fare župnik in obširne kmetije poljedelec, jemal čas, da je poleg vseh teh opravil neprestano pisal za »Novice«, »Glasnik«, za Einspielerjevega »Slovenca« (»Dalibor«), posebno še za »Letopis Slovenske Matice« in za vse druge slovenske novine. Zlasti ko so štajerski rodoljubi osnovali »Slovenski Narod«, odprl si je Trstenjak novo polje svoji neumorni delavnosti. Poleg brezštevilnih dopisov, pisal je za ta list lépo vrsto uvodnih člankov s podpisom »Juste milieu« ali »od Voglajne«, a pod izmišljenim grškim imenom »Epicharmos« priobčil je lépo število feuilletonov, ki so z zdravim humorjem in prijetno satiro šibali

hibe naših političnih »velikanov« ter opisavali smešne strani našega javnega življenja.

Leta 1868. preselil se je na faro sv. Martina na Pónikvi. Tudi tukaj so ga trla neprijetna breména znanstveno omikanemu človeku ne vselej prijajočega kmetijstva; toda zdi se mi, kakor bi bilo Trstenjaku s starostjo in z delom njegovega poklica raslo tudi veselje do literarnega delovanja. Poleg mnogoštevilnih dopisov o političnih stvaréh v »Novice«, »Slovenski Narod«, »Vaterland« in »Politik«, osnoval si je zdaj še svoj časopis — »Zoro«, katero je tri leta sam uredoval in z raznimi povestimi, jako zanimivimi životopisi slovenskih pisateljev in umetnikov, in s kulturnozgodovinskimi črticami oskrboval; ali ker mu tudi »Zora« ni zadoščala, združil je ž njo še znanstveno prilogo »Vestnik«. V oba lista je pisal pod svojim pravim imenom in pod različnimi šiframi.

Leta 1874. pričel je novo delo, raziskavanje venetščine. Sad njegovih studij priobčen je v štirih debelih zvezkih Matičinega »Letopisa«. Kakor že prej starinoslovsko delo »Triglav«, dal je leta 1878. na svetlo jezikoslovno knjigo »Slovanščina v romanščini«, v kateri razlaga óne romanske, iz slovanščine vzete besede, katerih profesor dr. Diez, osnovatelj romanskemu jezikoslovju, ni mogel razložiti. O teh njegovih delih je rekel slavni slavist profesor Jagič učenemu Slovencu, ki ga je vprašal, kaj meni on o Trstenjakovih jezikoslovnih spisih: »Jaz svetujem g. Trstenjaku, da mózeg svojih raziskavanj v nemškem jeziku priobči ter jih pošlje profesorju Ascoliju v pretres. Kdo drugi bi težko mogel o njih sodbo izreči.« Ascoli, porojen Goričan, je namreč najslavnejši sedanji italijanski jezikoslovec in profesor v Milanu.

Omeniti hočem še, da hrani ljubljanska čitalnica Trstenjakovo melodramatiško pesem »Vodnik«, katera se je v Kranji in Ljubljani predstavljala; da je zložil opero »Lada«, katero ima že več let dr. B. Ipavec v rokah, in da sta brata Ipavca uglasbila več njegovih pesmij, izmed katerih je óna: »Tam za góro zvezda sveti« že skoro popolnoma národna pesem. Leta 1875. in 1876. priobčil je v »Slov. Narodu« več preimenitnih, v slovensko slovstveno zgodovino sezajočih spominov iz svojega literarnega življenja. Vsak, kdor se briga za našega slovstva zgodovino, jako mora obžalovati, da Trstenjak, ki je v dolgem svojem življenji prišel v dotiko skoraj z vsemi slovenskimi pisatelji zadnjih 50 let; ki je iz samovida in iz svoje izkušnje poznal vse naše literarno življenje od Prešérnovih časov do sedaj; ki je imel izvrsten spomin in izreden talent, človeka spoznati, in ga z malimi potezami opisati, teh spominov ni nadaljeval. A že iz teh, kar jih je priobčil, vsak lahko

vidi, koliko gradiva bi bil Trstenjak lahko pripravil bodočemu literarnemu zgodovinarju slovenskemu.

Iz njegovega življenja bi bilo še dodati, da se je leta 1879. preselil za župnika v Stari Trg pri Slovenjem Gradci. Dasi bolehen in večkrat slabovoljen zaradi velikih skrbi in nadležnostij, katere mu je napravljala velika ekonomija, vendar ni opustil svojega literarnega delovanja.

Leta 1880. osnoval je s prof. dr. Krekom in prof. dr. Sketom v Celovci mesečnik »Kres«, kateremu je bil ves čas njegovega izhajanja glavni sotrudnik. Nekaj ondudaj priobčenih spisov je dal leta 1884. v posebni knjižici na svetlo z naslovom »W er i a n d de G r a z. Zgodovinsko-rodoslovna razprava.« — Zadnji njegov večji spis slove »Pannonica — Spomeniški listi. Svojim prijateljem ostavil Davorin Trstenjak (1887)«. ¹⁾

Vrhu tega je bil Trstenjak tudi ustanovitelj »Slovenskemu pisateljskemu podpornemu društvu«, kakor je sploh značilno za tega vrlega moža, da je dijake in mlade pisatelje z dobrimi sveti in nauki kakor tudi z gmotnimi pomočki velikodušno podpiral.

Za zasluge, pridobljene v vojaški bólnici na Ptujem, poslal ga je presvetli cesar z zlatim zaslužnim križcem in škof Slomšek ga je leta 1859. imenoval knezoškofijskim duhovnim svetovalcem, »Matica Slovenska« pa ga je leta 1878. izvolila častnim svojim društvenikom.

Žal mi je, da ne morem vsaj po vrhu, kakor njegovo literarno življenje, opisati tudi njegovega delovanja v cerkvi in šoli in na političnem bojišču. Vem, da niti Trstenjaka pisatelja nisem takó opisal in ocenil, kakor zasluži, ali že iz teh velikih potez, s katerimi sem ga narisal, videl bode dragi čitatelj, da je Trstenjak delal v premozihih literarnih strokah: v poeziji in novinarstvu, v starinoslovji in v zgodovini; povsod se bode literarna zgodovina spominjala Trstenjaka med prvimi pisatelji slovenskimi. In četudi on, samouk, ki je živel daleč od velike biblijoteke in je moral drage knjige kupovati za drage novce, v znanstvenih stvareh ni vselej pogodil pravega, in četudi ostali spisi njegovi v obliki niso vselej dovršeni, postavil si je ž njimi vendar spomenik »aere perennius« ter storil je za svoj národ več, nego vsakdo izmed nas. Po vsi slovenski zemlji slavljen, spoštovan in čestit starina — slovenskih domoljubov in pisateljev veteran — legel je zdaj 73letni mož utrujen k večnemu počitku. R. I. P.

¹⁾ Jako natančen spisek vseh Trstenjakovih, po raznih časopisih raztresenih razprav je priobčil g. A. Fékonja leta 1887. v svoji knjižici „Davorin Trstenjak, slovenski pisatelj“, na katero opozarjamo bralce svoje. Ured.

Prilogi k Prešérnovemu životopisu.

Priobčuje Fr. Levec.

VII. 1)

Prešeren priseže za civilnega in kriminalnega sodnika.

ad Nr. 3564.

Original.

(Kolek za 15 kr.)

In Erledigung des von dem Dr. Franz Preshern sub praesto 26ten May d. J. Z. 7412. hierorts gemachten Ansuchens werden dem kais. königl. Stadt- und Landrechte in der Anlage 1. zwei diessobergerichtliche Prüfungs-Erledigungen zur Zustellungsveranlassung an denselben mit dem weitem Auftrage zugeordnet, diesem Dr. Franz Preshern auf 2. sein Anmelden den Civil- und Kriminalrichteramtseid nach der sub 3. zuliegenden Eidesformel, wozu das k. k. Stadt und Landrecht hiemit delegirt wird — abzunehmen, sohin die geschehene Eidesleistung auf dem Befugnissdekrete für das Civil- und Kriminalrichteramt anzumerken und die von dem Eidesleister zu unterfertigende Eidesformel hierher einzusenden.

Klagenfurt am 1ten Juni 1832.

Gr. Platz m. p.

Vom k. k. J. Ö. K. Appell. Gerichte:

Jesse m. p.

Die Appell. Verordnung ad acta, die mit selben anher gelangten zwey Dekrete mit den Gesuchsbeylagen sind dem Dr. Preshern auszuhändigen. Die Eidesformen bleiben bis zum Eidestage bey dem Expedite.

Der in der Taxnote verzeichnete Taxbetrag ist einzubringen und dem k. k. Haupttaxamte zu Klagenfurt zu übermachen.

Laibach den 12. Juni 1832.

Vidi m. p.

Ribeissl m. p.

An

das k. k. krain. Stadt- und Landrecht
Laibach.

Exoffo franco

ad 3564

1) Glej »Ljubljanski Zvon« letnik 1881. na 49. in na 110 strani, in letnik 1888. na 301, 305., 435., 507. in 692. strani Ured.

VIII.

Prešéren prosi odvetniškega mesta v Ljubljani, v Postójini in v Kranji.

I.

(Kolek za 30 kr.)

Original.

Hochlöbliches k. k. Stadt- und Landrecht!

Seine Majestaet haben mit a. h. Entschliessung vom 14. Jänner d. J. vier Landesadvokaten in Krain, einen für den Adelsberger, einen für den Laibacher und zwei für den Neustadtler Kreis zu bestellen geruhet. Da meine persönlichen Verhältnisse so gestellt sind, dass ich keine Hoffnung habe, im Kreise Neustadtl bei der Advokatur mein Fortkommen zu finden, so wage ich um die Verleihung einer der beiden ersteren Advokatenstellen, mich auf nachstehende Gründe stützend, zu bitten.

1. Habe ich die juridischen Studien laut Absolutatoriums dd. 24. August 1826 in A mit eminentem Fortgange zurück gelegt und laut B Diplomes dd. 27. März 1828 in B bereits vor achtzehn Jahren die juridische Doktorswürde erhalten.

2. Habe ich bei der hiesigen k. k. Kammerprokuratur laut Bescheides dd. 23. August 1832 in C durch 2 Jahre und 5 Monate als unentgeltlicher Praktikant zur Zufriedenheit meiner Vorgesetzten gedient, und bin von dieser Stelle, nachdem es mir laut abweislich verbeschiedenen Gesuches in D ein bei dem Klagenfurter Fiskalamte erledigtes Adjutum zu erlangen nicht geglückt war, mit dem Bedauern entlassen worden, dass meine Vermögensverhältnisse eine längere unentgeltliche Dienstleistung nicht zugelassen haben.

3. Weisen die Zeugnisse sub E und F meine Advokatenpraxis und das hohe Appellazionsdekret dd. 1. Juni 1832 sub G die Befähigung zur Erlangung einer Advokatenstelle aus.

4. Bin ich laut Tausfscheines in H ein geborner Krainer, daher I K der slowenischen Landessprache, und laut der Zeugnisse in I und K der italiänischen Sprache kundig.

5. Ist mein Lebenswandel laut der Zeugnisse in L und M stets unbescholten gewesen.

6. Habe ich mir die Erlangung der Advokatur zum Ziele meines Strebens gestellt, und habe demselben laut der Gesuche sub N—S ausgesetzt nachgestrebt.

Mit Rückblick auf die voranstehenden Gründe schliesse ich mit der gehorsamsten Bitte:

Das hochlöbliche k. k. Stadt- und Landrecht geruhe mich für die für den Laibacher oder doch für die für den Adelsberger Kreis neu kreirte Advokatenstellen in Vorschlag zu bringen.

Laibach am 26. April 1846.

Dr. Franz Xav. Prešérn m. p.

An

das hochlöbliche k. k. Stadt- und
Landrecht

in Krain.

Dr. Franz Xav. Prešérn

bittet

um Bedachtnahme beim Vorschlage
zur Besetzung der neu kreirten Lan-
desadvokatenstellen für die beiden
Kreise Laibach und Adelsberg.

Mit Beil. A—S.

praes. 27. April 1846-

2.

Za štiri odvetniška mesta, dné 14. prosinca 1846. na novo ustanovljena v Ljubljani, v Postojini, v Kranji in v Novem Mestu so se oglasili ti prositelji:

1. *Dr. Ludovik Horakh*, porojen v Trstu, samskega stanú, 26 let star, za doktorja promoviran v Gradci dné 24. listopada 1841. leta, koncipijent pri dr. Edelmanu v Celovci, zmožen nemškega, italijanskega in bajé („angeblich“) tudi kranjskega jezika, imajoč 4 $\frac{1}{2}$ službenih let. Kakor se vidi iz kompetentovske tabele, ki jo je sestavil poročevalec, c. kr. deželnega sodišča svetovalec *Coppini* v Ljubljani, bil je dr. *Horakh* zaradi izborne svoje kvalifikacije »primo loco« predlagan.

2. *Dr. Janez Ahazhish*, porojen v Tržiči, 43 let star, oženjen, oče četverih otrok, za doktorja promoviran dné 10. sušca 1836. v Gradci, okrajni sodnik v Mekinah s 14 $\frac{1}{2}$ službenimi leti. Predlagan je bil sicer »secundo loco«, a njegovega imenovanja ni bilo pričakovati.

3. *Dr. Janez Thoman*, iz Kamne Gorice, 39 let star, oženjen, oče troje otrok, za doktorja promoviran dné 21. malega travna 1834. na Dunaji, koncipijent pri dr. Burgerji v Ljubljani.

4. *Dr. Fr. Prešeren*. Njegova kvalifikacija slöve po originalu iz moje zbirke takó:

Tauf- und Zunamen: Dr. Franz Xav. Prethérn.

Stand: Ledig.

Alter, Geburtsort, Vaterland und Religion: 45 Jahre alt, von Felben in Krain gebürtig, katholisch.

Studien, bisherige praktische Geschäftsübung: Ist am 27. März 1828 an der k. k. Universität zu Wien zum Doctor juris promovirt worden, und hat die Advocaten-Prüfung mit der Note zureichender Fähigkeiten abgelegt.

Hat seit 24. July 1829 bis 17. December 1831 bei der k. k. Kammerprocuratur zu Laibach die Praxis genommen und sich sodann schon vorher und nach seinem Dienstaustritte in der Kanzley des Dr. Baumgarten und seit 1. März 1834 bis gegenwärtig in der Kanzley des Dr. Crobath zu Laibach verwendet.

Advocatur-Praxis und sonstige Dienstjahre im Ganzen: 17 Jahre.

Sprachkenntnisse: deutsch, krainerisch, französisch, italienisch, englisch.

Fähigkeiten: vorzügliche.

Verwendung: vorzügliche.

Moralität: tadellos.

Anmerkung: Die k. k. Kammerprocuratur zu Laibach bestätigt dem Competenten die Zufriedenheit mit seinen entsprechenden Diensten, und lobt seine vielen theoretischen und praktischen Kenntnisse in jedem Zweige der Justiz- und politischen Gesetzgebung.

Dr. Baumgarten bestätigt dessen Geschäftsumsicht, eifrigste Verwendung, erprobte Humanität, und allgemein anerkannte Rechtschaffenheit.

Dr. Crobath bestätigt dessen Geschäftsumsicht, mit dem, dass Competent so lobenswerthe Genauigkeit, Scharfblick und Biederkeit mit allseitiger Geschäftskenntniss an den Tag gelegt habe, dass er ihm während seines oftmaligen Abseins mit voller Beruhigung die Leitung des Geschäftes übertragen konnte. Hier wird noch bemerkt, dass dieser Competent sich nur um die zwei im Laibacher und Adelsberger Kreise erledigten neue Advokaten-Stellen beworben hat.*

5. Peti prosilec je bil *dr. Jožef Rosina*, porojen v Št. Vidu na Kranjskem, 35 let star, neoženjen, za doktorja promoviran v Gradci dne 26. rožnika leta 1839., konceptni praktikant pri c. kr. komorni prokuraturi, v službovanje prideljen fiskalnemu uradu v Celovci.

Die k. k. oberste Justizstelle hat mittelst h. Hofd. v. 22. v. M. Z. 5051 u. 5069 die Doktoren Johann Thomann, Franz Preschern und Franz Supantschitsch zu Advokaten in Krain, und zwar Erstern mit dem Wohnsitze

in Adelsberg, den Dr. Preschern mit dem Wohnsitze zu Krainburg, und den Dr. Suppantitsch mit dem Wohnsitze in Neustadt zu ernennen befunden.

Welches dem k. k. krainer. Stadt- und Landrechte mit Anschluss der sämmtl. Kompetenzgesuche zur geeigneten Erledigung mit dem Auftrage bekannt gegeben wird, an die neu ernannten 3 Advokaten die Anstellungs-Dekrete auszufertigen, und von denselben nach vorläufiger Ausweisung über die bezahlte Taxe den Diensteid abzunehmen.

Klagenfurt am 27. August 1846.

Unterrichter m. p.

Vom k. k. i. ö. k.üstenl. Appel. Gerichte:

Grottenegg m. p.

4.

An Dr. Franz X. Prefhern.

Koncept.

Die k. k. oberste Justizstelle hat mittelst hohen Hofdecretes vom 22. July l. J. Z. 5051 u. 5069 den *Dr. Franz X. Prefhern* zum Advocaten in Krain, und zwar mit dem Wohnsitze zu Krainburg zu ernennen befunden.

Wovon Sie unter Rückschluss der Beilagen Ihres Kompetenz-Gesuches in Gemässheit der herabgelangten h. Appellations-Verordnung vom 27. August l. J. Z. 10585 mit dem Beifügen in die erfreuliche Kenntniss gesetzt werden, dass Sie sich wegen Bestimmung des Tages der Eides-Ablegung unter gleichzeitiger Ausweisung über die bezahlten Advocatur-Taxen bei dem gefertigten Präsidenten geziehend zu melden haben.

Laibach, am 1. September 1846.

Exp. r. 9. *Vögerer* m. p.

Coppini m. p.

5.

Eid.

Original.

Sie werden einen feierlichen Eid zu Gott dem Allmächtigen und Allwissenden schwören, und dem allerdurchlauchtigsten Fürsten und Herrn Ferdinand dem I., erblichen Kaiser von Oesterreich, Könige von Jerusalem, Ungarn, Böhmen, der Lombardei und Venedig, von Dalmatien, Croatien, Slavonien, Gallicien und Lodomerien, Erzherzoge von Oesterreich, Herzoge von Lothringen, Salzburg, Steyer, Kärnten, Krain, Ober- und Nieder-Schlesien, Grossfürsten in Siebenbürgen, Markgrafen in Mähren, gefürsteten Grafen von Habsburg und Tyröl etc. unserm allergnädigsten Kaiser und Könige, Landesfürsten und Herrn, und aus dessen Geblüte und Geschlechte nachkommenden Erben und Nachfolgern angeloben, in allem und jedem, was Unterthanspflicht und Anhänglichkeit an dem Monarchen, dem Staate über

haupt, und das Vaterland gebiethet, und mit sich bringt, ohne aller Ausnahme, unverbrüchig und getreu nachzuleben, Nachtheil und Schaden aber, so viel es an Ihnen liegt, zu hindern und abzuwenden. — Insbesondere werden Sie bei dem gegenwärtig erlangten Amte eines Advokaten geloben, dass Sie den von Sr. Majestaet niedergesetzten Stellen mit der schuldigen Ehrerbietung begegnen, ihre Befehle und Anordnungen pünktlich befolgen, und sich genau an die bestehenden und künftig erliessenden Gesetze und Vorschriften halten, und wissentlich nicht dagegen handeln wollen, ferner dass Sie die Rechte der Partheien, die Sie auf sich nehmen, oder die Ihnen zu vertreten aufgetragen werden mit dem möglichsten Fleisse und der grössten Redlichkeit vertheidigen, sich dabei keine Verzögerungen, Umtriebe, Absprünge, Ränke, Doppelsinnigkeiten, zwecklose Weitläufigkeiten erlauben, aller Lästereien, Schmähworte oder Anzüglichkeiten gegen Richter oder die Gegenparthey oder denen Vertretern sich sorgfältig enthalten, dass Sie Ihre Parthey mit Belohnungen und Bestellungen oder andern Forderungen und Bedingnissen, welcher Art sie sein mögen, nicht überhalten, am mindesten mit derselben irgend ein Abkommen oder Einverständniss nach dem Ausschlag der Sache treffen, selbe vor Beendigung des Geschäftes ohne ausdrücklicher richterlicher Erlaubniss nicht verlassen, sondern bis zur gänzlichen Austragung ausharren, auf keine Weise aber der Gegenparthei mittel oder unmittelbar zum Schaden Ihrer Parthei etwas verrathen, Behelfe mittheilen oder eröffnen werden. —

Sie werden weiters schwören, keine offenbare oder Ihnen bekannte ungerechte Sache zu verfechten, in gerechten aber, oder wahrhaft zweifelhaften sich weder durch das Ansehen und die Macht oder Einfluss der Personen, noch durch Gaben und Verheissungen oder das Ansehen und die Macht der Person der Gegenparthei, sie sey, wer sie wolle, weder durch Freundschaft oder Feindschaft, noch durch Furcht oder Hoffnung, noch durch irgend eine Nebenabsicht von der Einschlagung der rechtlichen Wege und der Ergreifung der zu einem gerechten Spruche führenden Mittel werden beirren lassen, sondern stets allein Pflicht, Redlichkeit und das rechtmässige Beste Ihres Klienten vor Augen haben werden. —

Zum Schlusse werden Sie noch schwören, dass Sie dermalen weder in dem Inn- noch in dem Auslande mit irgend einer geheimen Gesellschaft verflochten sein, oder wenn Sie es wären, dass Sie sich allsogleich davon losmachen, und fürs Künftige in dergleichen geheimen Verbindungen nicht einlassen werden, und zwar um so weniger, als Ihnen, wie hiemit geschieht, bekannt gemacht wird, dass durch a. h. Kabinetsschreiben vom 17. December 1812 der unmittelbare Verlust des Stalli advocandi auf eine Uebertretung dieser Art unnachsichtlich gesetzt ist. —

„Wie mir jetzt vorgehalten worden, und ich zu thun beschieden
bin, dem will ich also gewiss treulich und genau nachkommen; So
wahr mir Gott helfe! —

Laibach am 5. September 1846.

Dr. Franz Preschern m. p.*

Odgovor na J. Lendovšekove opazke

o moji izdaji Janežičeve slovnice.

Spisal dr. Jakob Sket.

(Dalje.)

15. Oblika *nji* (*ji*) za dvoj. tož. ženskega in srednjega spola se v naši sedanji pisavi tako redkoma rabi, da sem jo mislil lahke vesti v sklanji osebnih zaimkov izpustiti, zlasti v tako majhni, le za nižje razrede name njeni slovnici. Tudi Janežič je hotel, postavivši jo v oklepaj, označiti s tem, da se le izjemoma nahaja. ¹⁾

16. G. L. želi, da opustimo besedo *doba* v pomenu: genus verbi; zdi se mu beseda *oblika* primernejša nego *doba*, če tudi ne odgovarja kakor sam trdi, lat. besedi: *genus*. Šumanov in Kermavnerjev izraz *položaj* mu tudi ne prija, ker vpraša, ali vé kdo za boljšega!

Janežič je rabil ali besedo *doba* samo ali pa je pisal »*doba ali oblika*«. Ker smo se že bili v dijaških letih privadili na besedo *doba* v pomenu: genus verbi, zdelo se mi je popolnoma naravno, da ta terminus v svoji izdaji pridržim, zlasti še zato, ker ga smatram za primernejšega od besede *oblika*. Ta beseda ni drugega nego prevod nemškega »form«, in povrh se še lahko zamenjuje. Ako vprašam učenca: »V kakošni obliki se nahaja ta ali oni glagol,« ne vé, ali mislim na dobo glagolovo ali na njegovo obliko, t. j. na osebo, število, čas itd. Kdo je Janežiču nasvetoval besedo *doba*, tega ne vem, ali mislim pač, da je na njega pri tem terminu uplival jezik česki. Kottov Česko-nemški slovník navaja namreč pri besedi *doba* tudi pomen: die Lage, der Zustand = stav, položeni, in tudi: die Form; in tako bi tedaj *doba* pomenjala *položaj*. Ker se je izraz: *tvorna*

¹⁾ Slovnica bi ne smela dajati povoda, da se dobre oblike vedno bolj izgublajo. V tem se je pregrešil g. dr. S., izpustivši obliko *nji* (*ji*), kajti noben pisatelj, ki bi se hotel vestno držati njegove slovnice, ne mogel bi rabiti omenjene oblike, ki je za ženski spol jedino pravilna

in *trpna doba* že pri nas udomačil, zdi se mi primerno, da se še i na dalje z njim zadovoljimo. Prav je storil tedaj Fr. Marn v svoji Hrvatski slovnici str. 101., da je ostal pri izrazu *trpna doba*, in želeli je, da bi se pri pouku sploh tega termina posluževali. ¹⁾

17. G. L. graja obliko *rasten*, češ da je kriva, kajti »rasti je neprehajalen glagol in torej nima trpno-preteklega deležnika.« Proti temu pravilu, trdi dalje g. L., pregrešil sem se mnogokrat! —

Tukaj je treba najprej opomniti, da ni popolnoma res, da bi neprehajalni glagoli II. vrste ne mogli imeti trpno-preteklega deležnika. Za stsl. jezik navaja Miklošič III. str. 111. in 112. lepo število vzgledov, in v slovenščini nam jih tudi mnogo rabi v govoru in pisavi, na pr. *zamaknjen*, *poknjen*, *potuhnjen*, *crknjen*, *pogreznjen*, *zmrznjenec* itd. Zatorej sem v § 169. 3. pisal, da glagoli II. vrste, ki pomenjajo trpnost ali kako drugo stanje, ne tvarjajo radi trpno-preteklega deležnika, a na str. 85. pri III. vrsti pa trdim, da ga neprehajalni glagoli III. vrste nimajo. Levstik sam pravi (str. 71), da so »*usahnjen*, *zmrznjen*, *osupnen*, itd.« rabljive, če tudi ne pravilne oblike; in tudi šolska slovnica ne sme oblik kakor: *zamaknjen*, *zamaknjenost*, *crknjen*, *pogreznjen*, *poknjen*, *zmrznjen*, itd. zamolčati, kajti ljudstvo rabi trpne deležnike in loči na tanko izraze, kakor *zmrzel človek*, ein erfrorener Mensch, in *repa je zmrznjena* (ne: *zmrzla*), die Rübe ist fest gefroren.

Da bi *rasten* bilo krivo, tega ni g. L. dokazal. Janežič ima v svoji slovnici to obliko, in tudi Levstik jo pozna vsaj v sestavi (*obrâsten*, str. 59). Rabimo pa to obliko tudi v pisavi, in ona je potrebna, kakor kaže sledeče: *Rastel* in *rasten* moramo često rabiti, da se natančno in razumljivo izrazimo; na pr. »Sosedov konj je tako lepo *rasten* (*raščen*), da ga je veselje gledati«; in »Sosedov konj je tako hitro *rastel*, da smo se čudili.« Mnogo vzgledov nahajamo v pisavi, ako je glagol sestavljen; na pr. »Besede *zrašene* (= *vzraščene*, *vzrastene*) ne bodo ti na nos visele« (Prešeren v Novi pisariji); okrajine *zarastene* s pralesom (»Lj. Zv.« IX. 458); bil je drugi (konec njive) že zopet *zarasten* (»Prihajač« str. 21).

Na str. 83. imam *pogoren* kot vzgled za trpno-pretekli deležnik. Ker imata Janežič in Šuman obliko: *pogoren*, mislim, da se zató nisem zeló pregrešil, posebno če povrh pomislim, da na Štajerskem govorijo: *vse je pogoreno* ali *pogoreto* (alles ist abgesengt), in da se nahajajo glagolniki: *gorenje* in *pogorenje*. — Na str. 21. pa se nahaja: *usahnjena puščava*, kar je Ccgnarjev citat, a tega nisem hotel navlašč prenarediti. — Iz nave-

¹⁾ Beseda „doba“ nima v slovenščini, kakor mora priznati g. dr. S. sam, primerne pomena in zategadelj je neumestna. Tudi Bartel ima s. v. Passivform le: trpna oblika.

denega je tedaj razvidno, da se nisem le „mnogokrat“, temveč nikakor ne v tem oziru pregrešil. ¹⁾

18. G. L. omenja, da sem uvrstil glagol *zavreti* (das Rad sperren) v 6., *vreti* (sieden) pa v 7. razred I. vrste, dočim stavlja Levstik oba glagola v 6. razred. G. ocenjevatelju se ni zdelo potrebno dokazati, kaj je pravilnejše, meneč, da bodo čitatelji itak le Levstiku verjeli. ²⁾

Toda pogledimo si stvar natančneje. *Vrem, vreti* (claudere) se glasi v stsl. *vvrq, vrēti* ter spada v 6. razred I. vrste (gl. Mikl. II. 421); *vrem, vreti* (sieden) pa se v staroslovensčini glasi: *vvrja, vvrīši*, nedol. *vrēti*, ter se prišteva v 2. razred III. vrste (gl. Mikl. II. 431). Ker se nedoločnik *vrēti* zлага z nedoločnikom kakor *spēti, smēti* iz 7. razreda, in ker se je iz *vreti* po analogiji sedanjika *spejem — sem, smejem — smem* napravil sedanjik *vrejem — vrem* (na Štajerskem in po Koroškem se oblika *vrejem* govori: voda *vreje*), tedaj sem ta glagol uvrstil v 7. razred I. vrste. Na dalje se *vreti* (sieden) ne zлага z glagoli 6. razreda v tvorbo-preteklem deležniku I. in II. in v trpno-pret. deležniku ter se loči na tanko od glagola *zavreti* (claudere); na pr. *završi* (claudere) — *zavrevši* (sieden). *zavr* — *zavrel, zavrt — zavret*. Uvrstivši tedaj *vreti* (sieden) v 7. razred I. vrste, odpravil sem ob enem tudi opazko, da se sprega po vzgledu *mleti*, kakor to Levstik (str. 65. b) omenja.

19. G. presojevaltju bi bolj prijala oblika: *vzdignjen, sklenen, brez j*, ker bi se po tem takem glagoli II. vrste laže razločevali od glagolov IV. vrste. Na to odgovarjam s Cigaretom (Terminologija, str. XI.), da kdor glagolom II. vrste daje v nedoločniku obliko IV. vrste, ta ne more z razlogom ugovarjati proti oblikam: *vzdignjen, sklenjen*. Na dalje se pa na Štajerskem (in morda tudi po drugod) razločno govori o mehčani *uj*: *vzdignjen, sklenjen*, in tudi naši pisatelji pišejo večinoma zadnje oblike,

¹⁾ Tudi jaz nimam nič proti temu, da se v slovnici v kaki opombi omeni, da se po nekaterih krajih govoré trpni deležniki od neprehajalnih glagolov II. vrste, n pr.: zamaknjen, crknjen i. t. d. Da bi pa bila oblika „*rasten*“ pravilna in celó potrebna, o tem me gospod doktor ni prepričal. Kdor ima le nekoliko čuta za slovenski jezik, ne bo pisal: Sosedov konj je tako lepo *rasten* ali celó *rašen* — *raščen* konj — hm, to bi bilo nekaj posebnega, kajti *rašen* moramo izvajati od glagola *rastim, rasti* (*rašim, rašiti*): petelin kuro *rasti*; Šuman, Slov. sl. p. 182 —, ampak: sosedov konj je tako lepo *zrastel* (*zrasel*), je tako lepe *rasti*, postave, da ga je veselje gledati. O tem bi se bil g. doktor lahko poučil, ko bi bil hotel pogledati v Bartlov slovar p. 271. s. v. *gewachsen*. Tudi deležnik *vrašen* (= *vzraščen, vzrasten*) je nepravilen, pač pa so pravilni deležniki: obrasten, zarasten, porasten, ker so tvorjeni od prehajalnih glagolov obrasti, zarasti, porasti. Recimo, da se deležnik *pozoren* govori na Štajerskem; ali se smé zaradi tega ta napačna oblika tudi že staviti v spregalo kot vzgled?

²⁾ S to opazko sem hotel čitatelje jedino le opozoriti, da se gledé na omenjena glagola g. dr. Sket ne strinja z Levstikom.

kolikor morem povzeti iz raznih rokopisov, ktere sem kot urednik nekdanjega „Kresa“ in kot odbornik družbe sv. Mohorja prebiral do sedaj. Ali dosledno se tudi dandanes nikdo ne ustavlja oblikam brez *j*; kajti mi beremo: *porinjen*, *zategnjen*, *uklenjen*, *ginjen*, *obrnjen*, *sklenjen*, *natisnjen*, tudi v „Ljublj. Zvonu“ 1889, str. 605, 606, 519, 612, 518, 544, 491, 742.). Želeti bi torej bilo, da se začno izključno rabiti le oblike z omehčanim *nj*, na pr.: *sklenjenega*, pa ne: *sklenenega*, kar je prav nena ravno v sedanjem našem govoru. ¹⁾

20. V pravilu o 3. množinski osebi (hvalijo, učē, § 175) sem se ravnal po sedanji pisavi, a ne po želji kakega slovnicarja. Zraven *nesejo* in *kupujejo* imam v spregi povsod oblike *nesō* in *kupujō* kot ravnopravne, in v § 183. 1. beremo tudi Janežičevo opazko, da se kračja oblika *kupujo* nahaja pri starejših slovnških pisateljih. Zatorej je celō odveč druga ocenjevateljeva opombica na str. 494., da Levstik piše: „Die kurze form . . . trifft man . . . häufig.“ Nerazumljivo je na dalje, kako bi se po Lendovšekovem pravilu (str. 494.) jako (!) olajšalo „pravilo, po kojem se naj tvarja pridevni deležnik sed. časa;“ kajti v moji izdaji se to pravilo glasi (§ 155.): „č se pritika kračji obliki 3. množinske osebe: beroč, časteč.“ ²⁾

21. Na str. 494. svoje ocene terjā g. L., naj na str. 87. vse glagole navedem, pri katerih se v tvorno-preteklem deležniku *dj* in *tj* ne topita v *j* in *č*. Ta zahteva kaže zopet, kako nepraktično g. L. sodi o uravnavi šolske slovnice; kajti popolnoma nepotrebno je, dolgo vrsto redkoma rabljenih oblik v majhni šolski slovnici navajati. Na dalje pa še tudi števila takih deležnikov z *dj* in *tj* (ali *d* in *t*) na tanko določiti ne moremo, ker se slične oblike sploh množijo v naši pisavi. V šolski slovnici zadostuje po mojem mnenju, da se navede nekaj vzgledov (v moji izdaji jih je osem), in s temi ima učenec dovolj ter vé, kako si naj tolmači obliko *savihtjen*. ³⁾

¹⁾ Bodemo videli, za katero obliko se bode odločila večina slovenskih jezikoslovcev. (Tudi podpisani urednik se strinja v tem vprašanju z g. dr. Sketom. Oblike, kakor *vzdignjen* opravičuje národna govorica na Štajerskem in Dolenjskem in vzgled Miklošičev (Vergl. Gram III, pg. 168 in 169). Tudi v šoli pride vsak učitelj v zágato, kadar učencem razlaga, da se nedoločnik glasi *vzdigniti*, trpno-pretekli deležnik pa *vzdignen*. Ako učenci količkaj mislijo, morajo se vprašati, kam je izginil končni *i* nedoločnikovega debla *vzdigni*, od katerega se dela trpno-pretekli deležnik. Morebiti so č gg. bralci „Ljub. Zvona“ zapazili, da se oblike, kakor *vzdignjen* zadnje čase v našem listu množijo. Ured.)

²⁾ To pravilo baš nima veljave za óne glagole na -im, kojim se ne privoči krajša oblika.

³⁾ Dotično pravilo se glasi: „Vendar se *dj* in *tj* ne topita pri sledečih glagolih: *čutiti* — *čutjen*, *začuditi* — *začudjen*, *netiti* — *netjen*; *postiti* — glagolnik *postenje*; *razsvetliti* — *razsvetljen*; *voditi* — *vođen*, *nabotiti* — *napotjen*, *usmrtiti* — *usmrten*.“ Ako se ne navedó vsi glagoli, moralo bi se pravilo glisati: „Vendar se *dj* in *tj* pri nekterih glagolih ne topita; n. pr.: *čutiti* — *čutjen* i. t. d.“, kajti sicer si mora učenec misliti, da se opuša topljenje le pri navedenih glagolih.

— Da se piše *začujen*, kar g. L. iz »Ljublj. Zvona« IX. 267. cituje, to jaz tudi dobro vem in še sledeče primere navedem, na pr. v Prihajaču: *začujeno* pogledati (str. 31), *začujen*, je gledal (37); v »Ljublj. Zvonu« IX: *z začujenjem* (523), ali zraven tudi: *začuden* (518), *začudenje* (527). Toda jaz tukaj vprašam, kako stara pa je oblika *začujen*? Ali niso takih in enakih oblik več jezikoslovci najnovejše dobe stvarili?!

G. L. se ne spominja, da bi bil bral *iznenajen* (nam. *iznenadjen*). Človek bi skoro res mislil, da takih oblik naši pisatelji, bolje bi rekel korektorji še niso napravili, toda varal bi se. V »Pobratimih« bereš na str. 3.: »Vsklikne veselo *iznenajen*«, in v »Prihajaču« str. 97.: »Dejal je sin neprijetno *iznenajen*.« — Jaz se v izdaji Janežičeve slovnice na take novotarije ali prav za prav jezikovne nestvore nisem oziral, in v tem mi upam vsi trezno misleči učitelji pritrldijo. Oblikam kakor *začujen*, *iznenajen*, se naše oko in uho zaradi tega ustavlja, kar se one teže razumevajo, dočim so oblike *začudjen*,¹⁾ *iznenadjen* za nas dosti bolj umljive, ker čitatelja z ohranjenim svojim slogom *čud-* in *nad-* na samostalniki *čudo* in *nada* spominjajo.

G. L. cmenja, da čita v mojem berilu za peti in šesti razred (str. 209.) *zavihtjeni*, Stritar sam pa da piše: *zavihteni* (Zbr. spisi, III. str. 249). Tukaj bode vsak čitatelj takoj mislil, da sem jaz Stritarjevo obliko popravil, toda temu ni tako. V »Zvonu« 1877. na str. 258. je sam Stritar pisal *zavihtjeni z j*, in tako sem dal tudi jaz to obliko ponatisniti v svoji knjigi l. 1886. Zakaj pa je omenjeni pisatelj v »Zbranih spisih« III. l. 1887. to obliko predrugačil, tega pa jaz ne vem, ali po mojem mnenju je bilo to nepotrebno.²⁾ Na vsak način so oblike *zavihtjen*, *usmrten*, *začuden*, itd. pravilnejše od *zavihten*, *usmrten*, *začuden*, ker imajo deloma še omehčan *t* in *d*, ki se izgovarjata blizu tako kakor hrvatski *č* in *dj*; saj je *zavihtjen*, *usmrten*, skoro toliko, kakor *zavihtčen*, *usmrčen*. Iz tega vzroka zagovarjam deležnik s *tj* in *dj* proti oblikam s *t* in *d*, ker stojimo s prvimi oblikami še na jezikovno-zgodovinski podlagi in se tudi v tem hrvatsko-srbskemu jeziku približujemo. Doslednost v naši pisavi bi kaj pridobila, ako mi v tem gg. pisatelji pritegnejo, kakor je to storil g. prof. Bartel, ocenjujoč v »Ljublj. Zvonu« 1888, str. 566. mojo slovnico za Nemce.³⁾

¹⁾ Deležnik *začudjen*, *napotjen* itd. namesto *začuden*, *napoten* je ravno takšen jezikovni nestvor in ravno taka novotarija, kakor *iznenajen*. Ured.

²⁾ Po mojem mnenju pa to ni bilo »nepotrebno«, kajti glagol se pravilno sprega po III. vrsti: *zavihtéti*, torej part. pass.: *zavihtén*. (Glej Šuman, Slov. slov. § 78 c, Bartel, slovar s. v. *schwigen*).

³⁾ Kaj nam pomaga jezikovno-zgodovinska podlaga, doslednost in približevanje hrvaškemu jeziku, ako se pa s takimi oblikami oddaljujemo od svojega slovenskega živega jezika, katerega nam je v prvi vrsti jemati v poštev! Ured.

LISTEK.

Mihael Žolgar †. Zopet nam je nemila smrt pobrala vzornega rodoljuba, soli in ljudskemu učiteljstvu našemu pa zvestega prijatelja Gospod *Mihael Žolgar*, c. kr. profesor na gimnaziji v Celji, je 22. t. m. ob 4 zjutraj za kapjo nenadoma umrl.

Pokojni Žolgar je bil porojen 1833. l pri Sv. Petru v Medvedjem Selu na južnem Štajerskem. Po dovršenih gimnazijskih studijah se je nameraval posvetiti duhovskemu stanu, a kmalu je zapustil bogoslovje v Mariboru ter se poprijel na graškem vseučilišču modroslovnih studij. Izvolil si je učiteljski stan. — L. 1868. bil je imenovan za gimnazijskega učitelja v Kranji, kjer je nekoliko časa posloval tudi kot c. kr. okrajni šolski nadzornik za Radovljico; pozneje je dobil profesuro na celjski gimnaziji, kjer je nad osemnajst let učil slovenščino kot glavni predmet. V peti deželnozborski dobi je bil član štajerskega deželnega zbora, kjer je uspešno deloval v šolskem odseku.

Ranjki bil je mirnega, čistega in blagega značaja. Svoj narod je ljubil nad vse. Dasi sicer natančen in štedljiv, žrtvoval je vendar izdatne vsote za blagotvorne narodne namene ter zlasti podpiral slovensko časnikarstvo.

Profesor M. Žolgar je tudi glavni soustanovnik »Popotnika«, zdanjega glasila »Zveze slovenskih učiteljskih društev«. Ko se je leta 1880. v Celji porodil »Popotnik«, krstil ga je dragi pokojnik ter mu podkrepil življenje, da je prevzel založništvo. Pozneje je bil Žolgar poldrugo leto ob enem listu tudi urednik, dokler se ni »Popotnik« radi neugodnih razmer, ki so nastale v Celji, preselil v Maribor. A Žolgar je ostal »Popotniku« tudi potem blag duševni in gmotni podpornik — do svoje prerane smrti.

Večni spomin blagemu možu! Lahka mu zemljica!

Davorin Trstenjak †. Ko je bil že dotiskan nekrolog Davorinu Trstenjaku v današnjem listu, zvedeli smo, da slavni učenjak ni umrl dne 3. svečana, kakor so poročali slovenski listi, ampak dne 2. svečana ob 3/4 na 8 zvečer.

Jurčičevi zbrani spisi. Zadnje mesece sta Jurčičevih zbranih spisov izšla VIII in IX. zvezek. Prvi obseza roman »Cvet in Sad« in kratko povest »Bela ruta, bel denar«; drugi pa dva romana: »Doktor Zober« in »Mej dvema stoloma«. Vsak zvezek stoji nevezan po 60 kr., elegantno vezan po 1 gld. Bralce svoje opozarjamo na ta dva zvezka ter želimo, da bi se hitro prodajala; zakaj radi bi že dovršili izdavanje, a tvarine je še za tri polne zvezke.

V hrvaški književnosti zadnjega pol leta nam je zaznamenovati dve nove veseli prikazni. Prva je ta, da so hrvaški knjigarji in tiskarji, zlasti zagrebški, jeli prav pridno zalagati in izdávati izvirne in iz drugih jezikov preložene plodove lepe književnosti. Prej se je v tem najbolj odlikovala akademijska knjigarna, zdaj ž njo dobro tekmuje tiskarna Šolca in Kralja, za njima neče zaostajati niti vseučiliška knjigarna, a vse bi utegnula prekositi nova „knjižara dioničke tiskare“, če izpolni bogata obetanja svoja. Prav takrat, ko se je v Mariboru in v Ljubljani ustanovila narodna tiskarna, utemeljili so tudi v Zagrebu hrvaški domoljubi tiskarno na delnice, da bi pospeševali hrvaško literaturo. Ta tiskarna je meseca kimovca leta 1889. odprla tudi svojo knjigarno, ki jo je poverila prav spretnim in izkušnim rokam, pa jo torej smemo priporočati vsakemu Slovencu, ki bi želel kakeršnekoli hrvaške, srbske ali druge slovanske knjige. Po mislih in željah ustanoviteljev ima „knjižara dioničke tiskare“ biti prava slovanska knjigarna, za-

jedno pa zalógati in izdávati hrvaške knjige. Druga preimunitna prikazen pa je ta, da so se hrvaški in srbski literati začeli prav prijateljski zanimati drug za drugega, kar bode gotovo obema književnostima na korist. Že lani smo povedali, da so v Zagrebu z latinskimi pismenkami prišle na svetlo izbrane pesmi slavnega srbskega pesnika *Zmaja Jovana Jovanovića*, a zdaj se prav takó tiska istega pesnika „*Čovekova tragedija*“. Med knjigami „*Matice hrvatske*“ za leto 1889 vidimo tudi izbrane *pesmi Sundetičeve* s podobo tega pesnika, ki je od nekđaj delal in pisal za oba bratovska národa. Srbski leposlovni listi zadnji čas prav radi prinašajo povesti iz peresa priljubljenega hrvaškega pripovedovalca Šandora Gjalskega. Od novega leta 1890. pa sta se urednik hrvaškemu „*Viencu*“ in urednik srbskemu „*Kolu*“ zmenila, da bosta drug drugemu redno poročala o književnosti obeh národov. „*Vienac*“ bode priobčeval „*Pisma iz Biograda*“, „*Kolo*“ pa „*Pisma iz Zagreba*“. Bog dáj, da bi ta prelepa zaveza ostala trajna, in da bi obe omeunjene prikazni ne ostali samó „prikazni“, ki zopet izginejo, ampak da bi se čimdalje lepše razvijale. Želeli bi še to, da bi se našel, ki bi redno poročal tudi o slovenski književnosti ter za „*Vienac*“ pisal „*Pisma iz Ljubljane*“. Toliko sploh. — Poročaje o posameznih književnih plodovih naj povemo, da se je akademjska knjigarna v Zagrebu zadnji čas prav podvizala z izdavanjem „*hrvatske biblioteke*“, ki šteje že 65 zvezkov. Pod naslovom „*Pod puškom*“ je *Kuničić* opisal, kar je jednoletni vojščak sam doživel v Bosni in Hercegovini ob okupaciji. — V „*trih mučenicah*“ je isti pisatelj priobčil tri manjše svoje pripovedke: „*Saveznice*“, „*Neobični ljudi*“ in „*Ubilo ga vino*“. V prvi nam nekoliko prečrno riše „črno stran“ društvenega življenja zagrebskega, v drugi res dovršeno opisuje mali dogodek iz svojega življenja v Parizu, v tretjem nam kaže podobo iz vsakdanjega življenja iz Istre. — Pisatelj pod izmišljenim imenom *Bogdan Krčmarić* je spisal „*Ljubav i zloba*“, povest iz kmetskega življenja hrvaškega. — *Stjepan pl. Miletić* je na grobu prijatelja svojega speval „*Grobne pjesme*“, ki so polne prelepih čustev, dasi oblika ni takó dovršena. — *Dr Rorauer* je napisal „*Naše ljude*“, dramo v štirih dejanjih. Knjigar Strmecki izdava „*Sabrane pripoviesti*“ prerano umršega pesnika *Fliedera-Jorgovanića*. — V Zadru so prišli na svetlo „*Puti Pavlinovičev*“, v katerih čitamo tudi že umršega dalmatinskega rodoljuba potovanje po Hrvaškem ter po Bosni in Hercegovini. — Odbor za *Kačićev* spomenik je „*Razgovor ugodni*“, najpriljubljenjšo in najrazširjenjšo knjigo med dalmatinskimi in primorskimi Hrvatí, dal znova tiskati v prav takšni obliki, kakeršno ima tisti natisek, ki ga je *Kačić* sam priredil v Benetkah leta 1759. — Znani pesnik *Harambašić* je za božič leta 1889 uredil prav zanimivo „*Božičnico*“, drobno, času pri merno knjižico, v kateri čitamo samó izborne krajše spise najboljših živečih pisateljev hrvaških. To knjižico je uredništvo „*Hrvatske*“ prineslo čitateljem svojim za božični dar ter pokazalo, kakó je takšne spise urejati. Od istega pesnika je prišlo na svetlo že 22 snopičev hrvaškega prevoda velikega ruskega romana „*Vojna i mir*“, ki se dovrši z 28. snopičem. Od prevodov naj omenimo še „*Mundico*“, roman od Sandeaua, ki ga je pohrval *Josip Prigl*, in „*Lady Hilda*“, roman od Ouida, ki ga je iz angleškega prevél *V. Kršković*. — Marljivi pisatelj za mladino, učitelj *Širola*, spisal je novo izvorno pripovedko „*Šikovana djeca*“. — V isti namen je *Petar Kuničić* iz talijanskega po Soavu prevél osemnajst mičnih „*Uzgojnih pripovedek*“; *P. Krempler* je prestavil iz nemškega „*Pobjedo ljubavi*“ od Ane Bachofnerjeve; a *I. Devčić* je v samem národu nabral sedem pripovedek ter jih izdal pod naslovom „*Uzdarje dobroj djeci*“. — Takisto so pri Štiflerji v Varaždinu prišle na svetlo „*Basne Dositeja Obradovića*“, prirejene za hrvatsku mladež. — Hrvatski *pedagogijski književni zbor* je s tretjim zvezkom dovršil hrvaški prevod Rousseaujevega „*Emila*“ in mu dodal prevod francoske ocene iste knjige od Gabriela Compayréa. — Mnogo zanimivih znanstvenih razprav so prinesli koncem minulega šol.

skega leta razni *programi* srednjih in strokovnih šol hrvaških, pa tudi med samimi *šolskimi knjigami* je dosti prav, lepih novih knjig, katerih tu ne moremo posebej naštevati. — Preimenitno pa je novo zgodovinsko delo, katero je na troške zagrebskega mesta jel izdávati zvedeni historik in akademik *Ivan Krst. Tkalič*. Knjiga se zove „*Povjestni spomenici slob. kralj. grada Zagreba*“, a po dolgoletnih pripravah je prišel na svetlo v največji obliki prvi zvezek, ki obseza listine in pisma od leta 1093 do 1399. Da bi tudi navadni človek razumeval za razvoj zagrebskega mesta imenitna pisma, dal je učeni pisatelj v uvodu potrebnega pojasnila. Cena prvemu zvezku je 6 gld. — Ob istem času nas je razveselilo podjetje zagrebske vseučiliške knjigarne, ki je začela v snopičih izdávati slavno „*Povjest Rusije od početka do danes*“ od pariškega profesorja *Alfreda Rambauda*. Hrvaški prevod je založnik poveril drju *Petru Tomiču*, ki to delo po svojem dopolnjuje in sicer takó, da ne veš, kaj je njegovo, a kaj Rambaudovo. Prof. dr. Tomič se je mnogo bavil z rusko zgodovino in bival je nekoliko let tudi sam na Ruskem, zató bi prav en marsikaj zanimivega mogel dodati; ali po našem mnenju bi primerne opazke moral dejati pod črto, ali pa jih na konci knjige omeniti v posebnem dostavku. Knjiga bi tedaj imela večjo vrednost in ne bi bila gospodu profesorju že s prvim snopičem nakopala toliko graje po časopisih, ki se nikakor povse ne ujemajo z njegovimi mislimi. — Tudi slovenskim glasbenikom bode dobro došel „*Katekizam glasbe*“, ki ga je po znani nemški knjigi od Lobeja za hrvaške potrebe uredil *Franjo Šav. Kuhač*. Ne trebamo znova povedati, kdo je Kuhač, in poudarjati njegove zasluge za hrvaško glasbeno umetnost; kakor je on dokazal, v čem se hrvaška in slovenska glasba sploh ločéva od glaseb drugih národov, takó je on s pomočjo zvedenih jezikoslovcev in pisateljev prvi ustanovil hrvaško glasbeno teorijo in nomenklaturó, ki so jo vzprejeli tudi že Srbi in Slovenci. Toliko v priporočilo njegovega katekizma. — Kakó na Hrvaškem pomalem tudi *zdravstvena* literatura poganja svoje plodove, pričajo nam knjižice: „*Prvi korak, da se umanjji broj sliepih u Hrvatskoj i Slavoniji*“, od drja. *N. Selaka*, in „*Prve dužnosti majke i prva njega djeteta*“, po drju. *Ammonu* pohrvalil *Ž. Draženović*. Celó zanimivo pa je, da je od novega leta jel izhajati perijodični časopis „*Sliepečev prijatelj*“, ki je namenjen slepcem in tistim, ki imajo paziti nánje in obvarovati otroke te velike nesreče — Ker smo v zadnjem poročilu omenili drja. Bauerja oceno Šulkove razprave „*područje materijalizma*“, omeniti nam je danes, da je v tem znanstvenem bóji dr. *Šulek* napisal „*Anti-kritiko*“ za odgovor drju. Bauerju. — Med prigodnimi spisi je spomina vredna „*Spomenica o posveti prvostolne cerkve Srca Isusova u Sarajevu*“ od drja *Jagatiča*. — Kakor vsako leto je tudi letos v Zagrebu in po drugih mestih prišlo na svetlo mnogo *koledarjev*, kateri imajo vsak svojo posebno praktično in lokalno vrednost. Nekateri imajo po svojih zabavnih in poučnih spisih neko literarno vrednost, a med temi se že od nekdanj najbolj odlikuje „*Dragoljub*“, ki ga od početka ureja *Gjuro Deželič*, izdava pa akademijka knjigarna. — „*Društvo sv. Jeronima*“ je družabnikom svojim za leto 1889, podarilo četvero knjig in sicer: „*Danico*“, koledar, ki je prišel na svetlo v 32.000 iztiskih, pa je že ves razprodan; druga knjiga se zove „*Dobro diete, dobar mladič, dobar muž*“, ter je polna lepih нравnih naukov, ki jih je zbral g. *Gruber*; v tretji nam g. *Cerovski* pošlaja „*zbirku koristnih pouka u kućanstvu i gospodarstvu*“; za četrtó pa sta gg. *Gojtan* in *Lukić* iz ruskega prevela nekoliko *Tolstega pripovedek za prieprosto ljudstvo*. Društvo je koncem leta 1888 štelo 8325 družabnikov in imelo 108 778 gld. glavnice. — „*Matica hrvatska*“ je ravno razposlala devet knjig za društveno leto 1889, ki smo jih že v 1 št. letošnjega „*Zvona*“ naznanili, namreč: tretjo knjigo „*Iz bilinskoga svieta*“, od *Kišpatiča*; „*Poviest rimskih careva*“, drugi del, od *Rabara*; „*Slaveni u davnini*“, od *Maretiča*; zvezek „*Sabranih pripoviestí*“ od *Šenoe*; „*Psyche*“, komedijo od *Vojnovića*; „*Izabrane*

pjesme“ od Sundečiča; „*Podgorske pripovijetke*“, od Novaka: „*Teodoro*“, povest od Kumičiča, ter „*Pjesničke pripoviesti*“ od Harambašiča. Razven tega je v zbirki klasikov zvezek manjših del *Tucitovih* v prevozu od drja. Šrepela. S.

Jugoslovenska akademija je izdala četvero novih zvezkov glasila svojega „*Rada*“. Vsebinska je 95 knjigi: „Prilog k teoriji kubične involucije na čunjosjeku“, od drja. Zahradnika; „Kristalinični trup Moslavačke gore“, od drja. Kišpatiča; „Kongerijske okamine okolice zagrebačke sa stratigrafskoga gledišta“, od drja. Kiseljaka; „Sivci Jadranskoga mora“, od prof. Brusine; „Bos priscus Bo i njegovo odnošenje napram nekih drugih Bovida“, od drja. Kramerja; „Nekoliko opažanja o vertikalnoj komponenti gibanja oblaka“, od Mohorovičiča; „Vransko jezero u Dalmaciji“, od prof. Gavazzia; 96. knjigi: „Opšti imovinski zakonik za Crnu Goru obzirom na ostalo crnogorsko zakonarstvo“, od drja. Vojnoviča; „Život i rad Rajmunda Kunića“, od drja. Maixnera; „Etički sadržaj naših narodnih poslovice“, od drja. Markovića; „Hrvatsko-srpski adverbni na *ice, ce, ke*“, od drja. Maretića; 97. knjigi: „Boj na Kosovu“, od drja. Račkega; „Kosovski junaci i događaji u narodnoj epici“, od drja. Maretića; kakor se vidi, posvećena je ta knjiga spominu kosovske bitve leta 1389.; 98. knjigi: „O prijevodu psalama u nekojim rukopisima hrvatsko-srpsko- i bugarsko-slovenskijem“, od prof. Valjavca; „Život i rad R. Kunića“ (konec), od drja. Maixnera; „Jugo-zapadna visočina hrvatska u oro- i hidrografskom pogledu“, od Hirca. Kot posebno knjigo je akademija izdala „*Istoriju hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima*“, od drja. Maretića. Obširno delo šteje XIII. + 406 stranij, na katerih nam pisatelj kaže, kako se je latinska pisava v hrvaških spisih rabila od druge polovice XV. stoletja do ilirske reforme. Od „*Starin*“ prišla je na svetlo 21. knjiga z bogato vsebino, ki so jo nabrali gg. Valjavec, Crnčić, Rački, Zlatovič, Dučić, Polivka in Kukuljevič. Od zbirke „*historičkih spomenikov*“ nam 19 zvezek donša preimenitna: „Acta coniurationum Petri a Zrinio et Francisci de Frankopan nec non Fr. Nadasdy illustrantia“, ki jih je v francoskih arhivih nabral dr. Bogišić v XVII. knjigi zbirke „*Starih pisaca hrvatskih*“ čitamo „*Djela Jurja Barakovića*“, ki sta jih za tisek priredila gg. prof. Budmani in Valjavec. S.

Ignaz Orožen, Das Dekanat Rohitsch. Marburg, St. Cyrillus-Buchdruckerei, 1890. Pred seboj imamo že VII. zvezek zbirke „Das Bisthum und die Diözese Lavant“, katero že mnogo let sestavlja neumorni preiskovalec južno-štajerske zgodovine, visokočastiti g. Ignacij Orožen, stolni dekan v Mariboru. V tem zelo obsežnem zvezku (384 stranij) so opisane nastopne glavne župe: *Sv. Križ pri Slatini*, *Sv. Jernej v Rogatci*, *Sv. Marija v Kostreznici*, *Sv. Hema*, *Sv. Peter v Medvedovem Selu*, *Sv. Florijan na Boču*, *Sv. Rok pri Sotli*, *Sv. Mihael v Žetalah in Sv. Anton v Stopercah*.

Pri vsaki župi opisuje Orožen najprej cerkve in njihovih patronov, podružnice in z njimi združene različne beneficije, potem dohodke župnikov, kapelanov in pomožnih duhovnikov; dalje prinaša izpiske iz župnijskih matrik (krstnih in mrtvaških bukev) in starih urbarjev; proti koncu opisuje stare fevde in graščine (razvaline), ki se v dotičnih župah nahajajo, ter sklepa z zgodovinskimi podatki o posameznih krajih. Med temi so najzanimivejši, sevėda oni, ki se tičejo glavnega kraja samega, t. j. *Rogačkoga trga*, n. pr. o nekem načrtu tega kraja iz l. 1782, na katerem je pot k vėsalom zaznamenovana kot »črna pot«.

Zanimivo je tudi, kar pripoveduje Orožen v uvodu o imeni *Rogatec*, da je namreč trg dobil ime po *Donatki gori* (Donati-Berg), ki se je do XVIII. stoletja vedno le *Rogatec* ali *Rogačka gora* imenovala. In zares ima ta gora dva vrhunca kot dva »roga« in med njima je sedlo, kar se posebno lepo vidi z južne ali jugozahodne strani, n. pr. od Sv. Heme Gora jednake oblike med Gorenjim gradom in Lučami se tudi *Rogač* imenuje.

Pod Rogačko goro ob sedlu *Prevalo* so našli več rimskih starin (sarkofagov, nadpisnih kamenov, novcev, fibul itd.), ki dokazujejo, da je bil ta kraj obljuden že za Rimljanov.

V uvodu govori dalje Orožen še o dōbi reformacije, ko so bili celó rogačkenga župnika o »zmotah« obdolžili, ali po krivici; potem o turških napadih l. 1476., 1532. in 1570.; končno popisuje óne nesreče (kuge in kobilice), ki so v preteklih stoletjih obiskovale rogačko dekanijo.

Razven te zgodovinske vrednosti ima Orožnova knjiga še veliko jezikoslovno važnost, ker pravilno beleži krajepisna imena in jih povsod tolmači, kolikor je zdaj še mogoče njih deblo spoznati. *Kostreznica* prihaja n. pr. od »kostreva«, ki pomeni neko travo. *Čremožišče* je dobilo svoje ime od »čremoža« = *Bärenlauch*, *Allium ursinum*; *Bobovo* od »bobovina« = *Brunnenkresse* itd. Zeló umno so raztolmačena krajevna imena listine z leta 1428., v kateri se določujejo meje med rogačko in ptujsko gosposko; ali pa imena, ki so zapisana v rogačkem urbarji z l. 1576.

Toplo priporočujú Orožnovo knjigo vsem, ki se zanimajo za zgodovino štajerskih Slovencev, ne moremo zamolčati želje, da bi se take knjizice v skrajšani obliki in brez dát, ki zan'majo le strokovnjake, podajale prostemu ljudstvu tudi v slovenskem jeziku, ker bi se takó med znatizeljnim národom še bolj ukoreninila ljubezen do njegove najžje domovine.

S. R.

„*Hlidka literarni*“ — listi namenjeni literarni oceni — slóve časopis, kateri izhaja po jedenkrat na mesec v Brnu. Urednik je listu veleč. g. P. J. *Vychodil* v Rajhradu na Moravskem. V svojem II. snopiči (letnik VI.) piše nastopno: »Na Slovenskem izhajata dva časopisa, namenjena zabavi in pouku; ta sta: ‚Ljublj. Zvon‘ in ‚Dom in Svet‘. — ‚Dom in Svet‘ počel je izhajati stoprav pred tremi leti in je torej še na početku, toda pod dobrim uredništvom, katero vodi za slovensko književnost velezaslužni g. dr. Fr. *Lampe*, more dospeti do znamenitega razvoja ter se meriti z drugimi najboljšimi slovanskimi časopisi. Ozirom se pa na ‚Ljublj. Zvon‘, najboljši ta leposlovni in tudi najstarejši časopis: kajti v Ljubljani izhaja že deseto leto in prej je že izhajal skoro deset let na Dunaji pod naslovom ‚Zvon‘, kateri je uredoval sloveči pisatelj slovenski Jos. *Stritar*. Skupaj torej izhaja skoro dve desetletji. Takó dolgo ni še izhajal nijeden leposloven slovenski časopis. Kmalu je zamrl Janežičev ‚Slovenski Glasnik‘, dalje ‚Zora‘, ‚Besednik‘, ‚Kres‘ in neobično hitro ilustrovani ‚Slovan‘. Iz tega je razvidno, da je ‚Ljub. Zvon‘ na zdravih in trdnih poólagah in da si je pridobil ljubezen vsacega omikaneega Slovenca. Kakor je ‚Zvon‘ na Dunaji obsejal povsem vse pisateljske sile, istotako i zdaj ‚Ljublj. Zvon‘ v Ljubljani. Več nego 150 pisateljev zalága list z obilimi čislanimi prispevki trajne vrednosti takó, da ima uredništvo stalni izbor. V dokaz teh besedij bodi tu nadrobnejša ocena poslednjih dveh izbornih in obširnih letnikov: sedmega in osmega.

V sedmem letniku objavila sta najboljše pesmi *Gorázd* in *Cimperman*. *Gorázd* je tu priobčil pesmi ‚Iz popotnega dnevnika‘, katerih je skupaj osem, dalje nekoliko balad, romanc in legend, med katerimi je vsaka trajne vrednosti, kakor: ‚Balada o jezeru‘, ‚Dvorski norec‘ itd. Škoda, da se skriva pesnik pod namišljenim imenom *Kajti*, da je *Gorázd* pseudonym, to trdi vsakdo. *Gorázd* je pesnik umeteljnik neobične nadarjenosti in neobične marljivosti. Priobčil je že toli pesmij, da bi jih bila že lepa zbirka. V ‚Ljublj. Zvonu‘ prisojeno mu je častno mesto. Ne menj krasne in čislane pesmi so pesmi *Cimpermanove*: ‚Domorodcem‘, ‚Strunárjeva prošnja‘ in druge. Tudi *Cimperman* ni nepoznat pesnik; izdal je že l. 1869 prvo in l. 1888 drugo zbirko svojih pesmij na svetlo, katere so bile vselej vzprejete navdušeno. Poleg teh dveh pesnikov objavili so jako krasne pesmi bodisi gledé obsežnosti ali oblike najmlajši pesniki: *Kržišnik*, *Gestrin*, *Slavomir* in *Rádinski*, kateri največ opevajo ljubezen in domovino.

A. S.

Canini, il libro dell' Amore, Venezia 1885. Že v lanskem »Zvonu« str. 766 smo poudarjali, da v Italiji zanimanje za slovanske literature v obče, za slovansko pesništvo pa še posebej vedno bolj rase in da se znanje o naših duševnih proizvodih vedno bolj širi. Tema je nov dokaz tu oglašena Caninijeva knjiga, ki obseza ljubovne pesmi vseh narodov in vseh jezikov v gladkem italijanskem prevodu, da se kot izvorni proizvodi tega jezika prav prijetno beró. Zbirka ne obseza nič manj nego 1800 krajših in daljših pesmij ter je zaradi bogate svoje vsebine namenjena postati »biblija zaljublencem«.

Caninijeva zbirka je brzkone najbogatejša med vsemi do sedaj objavljenimi zbirkami narodnih in umetnih erotičnih pesmij. V nji se nahajajo pesmi vseh vekov: take, ki so zapisane v kineški pobožni pesmarici »Si-king« in v egipčanskem popirnem zamotku »Haris«, in take, ki so bile v zadnjih časih med Portugalci, Madjari in Čehi spete in katere po Caninijevem mnenju spadajo med najlepše poetiške proizvode sedanje dóbe. Pa tudi pesniki najoddaljenejših pokrajin Indije in mrzle Laponije so v Caninijevi zbirki zastopani. V nji najdeš pesmi preprostega ratarja, ki se po dokončanem težavnem delu na polji zvečer prepevajoč vrača v svojo kočó, poleg pesmij knezov in vladajočih glav, katere ista prirodna moč sili, da izlivajo svoje čute v poetiško obliko. Krasne pesmi Salamonove, Solimana I. in velikega mogula Šaha Alama II. vrste se s preprostimi kitičami neznanega narodnega pesnika

Vse te pesmi je Canini ali sam prevél iz dotičnih originalov, ali pa jim je dal po interlinearni verziji svojih pomagalcev prijetno poetiško obliko. To je zbiratelj prav dobro pogodil, ker je sam odličen italijanski pesnik. Samó takó velik pesnik se je mogel v duševno mišljenje takó različnih narodov in takó oddaljenih časov vtopiti in duh umetnih kakor narodnih pesmij razumeti. Zajedno pa je bil tudi jedino le on sposoben, prestavljenim pesmim prijetno in milozvenečo obliko podeliti in sicer táko, da mu tudi najstrožji italijanski kritik, čegar uho je zeló razvajeno, ne bode mogel mnogo kar se tiče oblike očitati, kakor so to potrdili večaki v italijanskem jeziku. Tudi se je znal Canini s finim taktom ogniti vseh količčaj sramežljivost žalečih »klafarskih« pesmij.

Namen zbirki je v predgovoru jasno izražen. Bodenstedt pravi, da se dá iz narodnih pesmij katerega národa na značaj njegovega srca sklepati; da se iz njih spozna vse, kar ima dotični národ najboljšega, ter da so oné najboljši dokaz za to, »da so vsi národi z jedinstveno duševno vezjo opasani«. Kar tukaj Bodenstedt o národni poeziji trdi, to poudarja Canini o vsi erotični poeziji, bodisi umetna ali národna. Značaj erotičnih pesmij je sicer pri vseh národih poseben, specifičen; ali njih izvir in vzrok je povsod jednak, povsod isti. Kdor torej primerja ljubovne pesmi vseh národov, pride do prepričanja, da je ves človeški rod jedinstven, jednega in istega izvira. Ta novi dokaz pa nas vodi do spoznanja, da se imajo vsi národi med seboj po bratovsko ljubiti in ne sovražiti ter jeden drugega zatirati! V tem oziru bi Caninijeva knjiga lahko dosegla velik kulturen pomen, ko bi se bolj razširila.

Posebno laskovo omenja Canini v svoji zbirki vse Slovane in med njimi še posebej Slovence. »Zeló mične« — pravi Canini — »so srbske národne pesmi in nič manj tudi slovenske, ki so bile do sedaj v Italiji popolnoma neznané«. Jednako laskovo se izraža Canini tudi o našem Prešérnu: »Prešéren je res velik pesnik in mene veselí, da sem jaz tako srečen, prvi razkriti njegovo vrednost Italijanom«. In še pohvalneje se izraža Canini o Prešérnu v privatnem pismu do prof. Levca: »Navzlic vsemu spoštovanju, ki je imam pred srbskimi pesniki (s katerimi se bolgarski ne morejo meriti, mislim, da je Prešéren največji pesnik med južnimi Slovani. Vi, Slovenec, morate biti na to ponosni, da njegovo ime diči slovenski národ, ki je sedaj tako ponižan, ne-

srečen!« (Il Prešeren è veramente un grande poeta ch'io godo, d'essere il primo a far conoscere all'Italia. Anzi con tutto il rispetto ch'io ho dei poeti serbi (quanto ai Bulgari non pouno contradir la palma), credo che Prešeren sia il maggior poeta degli Slavi meridionali. Ella, Sloveno, debb' essere superbo che venga dal nome di esso onorata la nazione slovena, omai così combattuta, infelice. Kaj porečejo o tej sodbi tisti slovenski kritiki (?), ki Prešerna še menj cenijo od Koseskega?)

V Caninijevi zbirki nahajamo tudi nekoliko slovenskih narodnih in umetnih pesmij, katere so mu poslali v izvorniku in natančnem prevodu profesorji Borghi, Levec in Rutar. Veščaki nas zagotavljajo, da je Canini točno pogodil obojevrsne slovenske pesmi ter jih izvrstno preložil na italijanski jezik. Natisnjene so v zbirki na straneh 526—530. Canini bi jih bil še več preložil in objavil, ko bi mu jih bili več poslali. Nekatere je bil namenil za II. zvezek zbirke, ki pa menda še ni izšel.

Med narodnimi pesmimi so preložene: »Danica, zvezda jutranja« (uatisnjena v Čebelici 1848, str. 59). — »Sijaj, sijaj solncec«. — »Kaj je ljubezen?« — »Ko bom pobit umrl, ob stezi me pokopljite.« — in »Ti šmentrana ljubezen, kakovo imaš mož!« — Prešernove pa so te: »Luna sije«, »Prošnjac«, »Strunac« in »Kam?«

Za poskušnjo hočemo tukaj priobčiti nastopni slovenski dve pesmi v Caninijevem prevodu:

D a n i c i.

Risplende in ciel la mattutina stella;

La vede una fiorente giovincella,

E la parola a lei volge così:

»O stella mattutina, come chiara
Sei ne' campi del ciel, come sei cara,
Quando lassù precedi e annunzi il dì!

»Sì la rugiada brilla sulla rosa,
La lagrima nell'occhio. O luminosa
Stella, involarti potess' io dal ciel!

»Se mai dal cielo potessi involarti,
Ben saprei, bella, dove collocarti:
Io chiuder ti vorrei dentro al mio anel.

»Io nel mio anello chiuder ti vorrei,
E al mio diletto amante ti darei.
Perchè la via tu gli abbia a rischiarar;

»Chè la sera trovar possa la via
Venendo a salutarmi, e quando via
Se ne va, salvo a casa ritornar.«

K a m ?

M' avolge il nembo senza posa mai:
Che m' interroghi »amico, dove vai?«

Oh, interroga le nuvole imminenti,
Interroga del mar l' onde muggenti,
Quando il lor sire, il dio delle procelle,
Va innanzi ognor cacciando e queste e quelle.

Disperazion così mi dà battaglia,
Ed ignoro pur io dove mi scaglia.
Questo so, che a' divini occhi di lei
Ch'amo, resister unqua non saprei,
E che loco non v'ha dove il dolore
S' obli d'un tanto sventurato amore.

Do zdaj imamo že toliko Prešernovih, pa tudi drugih slovenskih pesmij na italijanski jezik preloženih (primeri letošnji »Zvon« str. 124), da bi bilo res že truda vredno, vse te pesmi zbrati in jih s primernim uvodom o slovenski literaturi italijanskemu občinstvu podati, naj bi se bolje o nas poučilo in nas pravičnejše sodilo, nego mestni očetje v Trstu ali Gorici Kdor bi tako knjižico spravil na svetlo, pridobil bi si gotovo veliko zaslugu za naš narod zlasti v primorskih deželah.

B+R.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoje vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četr leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec. Uredništvo in upravnništvo v Ljubljani, v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna tiskarna« v Ljubljani.